YARALAR AÇIK, ADALET HÂLA YOK

GEZİ PARKI EYLEMLERİNDEN BİR YIL SONRA

AMNESTY INTERNATIONAL

Uluslararası Af Örgütü dünya çapında 150'den fazla ülke ve bölgede 3 milyon üyesi, destekçisi ve aktivisti ile insan hakları ihlallerine karşı kampanya yürüten küresel bir harekettir.

Vizyonumuz, herkesin, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve diğer uluslararası insan hakları standartlarında belirtilen bütün insan haklarından yararlandığı bir dünyadır. Uluslararası Af Örgütü, hükümetlerden, siyasi ideolojilerden, ekonomik çıkarlardan ve dinlerden bağımsız olup, gelirlerini üyelik aidatlarından ve bağışlardan sağlamaktadır.

AMNESTY INTERNATIONAL

İlk baskı 2014
Uluslararası Af Örgütü Ltd
Peter Benenson House
1 Easton Street
Londra WC1X 0DW
Birleşik Krallık

© Uluslararası Af Örgütü 2014

İndeks: EUR 44/010/2014 Turkish
Orijinal Dil: İngilizce
Baskı: Uluslararası Af Örgütü,
Uluslararası Sekretarya, Birleşik Krallık

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının telif hakları saklıdır, ancak, hak savunuculuğu, kampanya ve eğitim amacıyla telif ödenmeksizin herhangi bir yöntemle çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz.

Telif hakları sahipleri yayının etkisini değerlendirmek amacıyla, her tür kullanımın kendilerine bildirilmesini istemektedirler. Bu durumların dışındaki her tür kopyalama, tercüme ve uyarlama için yayıncılardan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumlarda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir. İzin istemek ya da bu konuda bilgi talep etmek için copyright@amnesty.org'a başvurunuz.

Kapak fotoğrafı: 2013 yılında yapılan eylemlerde hayatını kaybeden ve yaralanan kişiler için İstanbul Taksim Meydanı'nda mumlar yakılıyor.
© AP Photo/Vadim Ghirda

amnesty.org.tr

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 5

POLİS İHLALLERİNİN CEZASIZ KALMASI 7

POLİS İHLALLERİNİN SORUŞTURULMASINDAKİ EKSİKLİKLER 8

KOVUŞTURMA VE DAVA SÜRECİNİN AĞIR İLERLEMESİ....12

GEZİ HAREKETİNİN VE DESTEKÇİLERİNİN SÜREKLİ HEDEF ALINMASI 14

GEZİ PARKI EYLEMLERİNİ DÜZENLEYEN YA DA EYLEMLERE KATILAN KİŞİLERİN YARGILANMASI 14

ÖRGÜTLÜ SUÇ VE TERÖRLE MÜCADELE YASALARI UYARINCA YARGILAMALAR 15

TAKSİM DAYANIŞMASI, İSTANBUL....15

ANTAKYA VE İZMİR DAVALARI 17

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNU VE TÜRK CEZA KANUNU'NUN İLGİLİ MADDELERİ UYARINCA AÇILAN DAVALAR 19

TÜRKİYE MEVZUATINDA TOPLUMSAL GÖSTERİLERLE İLGİLİ EKSİKLİKLER 19

SADECE BARIŞÇIL BİR ŞEKİLDE EYLEME KATILIM NEDENİYLE AÇILAN DAVALAR 21

28/1. MADDE "KANUNA AYKIRI BİR GÖSTERİYE KATILMAK"....21

32/1. MADDE "KANUNA AYKIRI BİR GÖSTERİDEN İHTARA RAĞMEN DAĞILMAMAK' VE DİĞER MADDELER....22

YETERLİ DELİL OLMADAN AÇIKÇA SUÇ TEŞKİL EDEN BİR FİİLDE BULUNULDUĞU İDDİALARI....25

GEZİ HAREKETİNİ DESTEKLEDİĞİ DÜŞÜNÜLEN GRUPLARA GÖZDAĞI VERİLMESİ VE AÇILAN DAVALAR 27

SAĞLIK PERSONELİ 27

MEVCUT YASALAR VE DÜZENLEMELER UYARINCA SAĞLIK YARDIMINI ENGELLEME ÇABALARI 27

"RUHSATSIZ SAĞLIK HİZMETLERİ"NİN SUÇ SAYILMASI İÇİN YASAL DÜZENLEMELER....28

GAZETECİLERE VE SOSYAL MEDYA KULLANICILARINA YÖNELİK SÜREGİDEN BASKILAR 29

DEVLET MEMURLARI 30

BARIŞÇIL TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKININ RUTİN BİR ŞEKİLDE ENGELLENMESİ VE POLİSİN GÜCÜNÜ KÖTÜYE KULLANMASI 31

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNU'NDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER VE GÖSTERİLERE MÜDAHALE İLE İLGİLİ DİĞER DÜZENLEMELER 32

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ'NDEKİ EYLEMLER, ANKARA, EKİM 2013 33

BERKİN ELVAN'IN CENAZESİ, İSTANBUL, MART 2014 33

1 MAYIS 2014, İSTANBUL 34

SONUÇ VE TAVSİYELER 36

TÜRKİYE YETKİLİLERİNE TAVSİYELER 37

DİPNOTLAR 39

GİRİŞ

14 yaşındaki Berkin Elvan, 16 Haziran günü, genellikle işçilerin yaşadığı bir semt olan İstanbul Okmeydanı'ndaki evinin etrafında bir Gezi Parkı eylemi sırasında yaralanarak komaya girdi. Mevcut bütün deliller, polisin yakın mesafeden attığı bir gaz fişeğinin Berkin'in başına isabet ettiğini gösteriyor. Berkin, İstanbul'da bir hastanede komada yattığı süre boyunca, Gezi hareketinin karşı karsıya kaldığı ihlallerin bir sembolü haline geldi. Sosyal medya sitelerinde sıklıkla paylaşılan iletiler Berkin'i 'uyanmaya' çağırdı. 11 Mart günü tüm bu umutlar boşa çıktı ve Berkin Elvan, Gezi Parkı eylemleri sırasında doğrudan polisin hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullanması sonucu hayatını kaybeden dördüncü kişi oldu. 2014 Nisan sonu itibariyle Berkin Elvan'ı öldüren gaz fişeğinin hangi polis tarafından atıldığı hala belirlenememişti.

12 Mart 2014 günü, Berkin Elvan'ın ölümünden bir gün sonra, yaklaşık bir milyon kişi, polis şiddetine, cezasızlığa ve failleri koruyan ve polis şiddetine göz yuman hükümete karşı görülmemiş düzeyde bir öfke patlamasıyla Berkin'in cenazesine katılmak için sokaklara çıktı. Polis, adeta alay edercesine, cenaze yürüyüşünün ardından toplanan kalabalığı dağıtmak için göz yaşartıcı gaz ve tazyikli suya başvurarak yeniden hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullandı. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, birkaç gün sonra yaptığı bir seçim konuşmasında kendisini dinleyen kalabalığın alkışları arasında Berkin Elvan'ın ailesinin açıklamalarını eleştirdi ve Berkin'in bir 'terör örgütünün' etkisi altında olduğunu söyledi.

2013 yazında Gezi Parkı eylemleri sırasında yaşanan olaylar, hem eylemleri destekleyenler hem de karşı çıkanlar açısından Türkiye'nin toplumsal hafızasında tazeliğini koruyor. Mayıs 2013'te bir kentsel dönüşüm projesi kapsamında Gezi Parkı'nın yıkılacak olmasına karşı başlayan küçük bir eylem, Haziran ayının başı itibariyle Türkiye'nin uzun bir dönemdir görmediği büyüklükte ve 81 ilin 79'una yayılan en büyük hükümet karşıtı harekete dönüştü. Polisin tahminlerine göre yaklaşık 3.5 milyon kişi eylemlere katıldı.[1] Yetkililerin eylemlere tepkisi acımasızca ve tavizsiz oldu. Polis eylemleri engellemek ve barışçıl göstericileri dağıtmak için sürekli olarak göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve dayağa başvurarak gücünü kötüye kullandı. Temmuz ayının başı itibariyle 8,000'i aşkın kişi yaralanmıştı.[2] Eylemleri kayıt altına alan, göstericileri destekleyen ve haklarını savunan gazeteciler, doktorlar ve avukatlar şiddete maruz kaldı, tehdit edildi ve bu duruma tepki gösterenler hükümet tarafından karalanmaya çalışıldı. Uluslararası Af Örgütü, polisin başvurduğu taktikleri ve göstericilerin karıştığı şiddet olaylarını gözlemlemek için İstanbul ve Ankara'da eylemleri izledi. Uluslararası Af Örgütü ayrıca bu süreçte yaşanan ihlallerle ilgili açıklamalarda bulundu ve 2013 Ekim ayında *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor* başlıklı kapsamlı bir rapor yayınladı.[3]

Gezi Parkı eylemlerinin birinci yılında, yetkililer 5,500'den fazla kişi hakkında Gezi Parkı eylemlerini düzenlemekten ya da eylemlere katılmaktan dava açarak Gezi hareketini bastırma çabalarına devam etti.[4] Yargılananların çoğu sadece eylemlere katılmakla suçlanırken, bazıları ise temelsiz iddialarla ve yeterli delil olmaksızın şiddet olaylarına karışmakla suçlanıyor. [5] Yüzlerce kişi terörle mücadele ve örgütlü suç yasaları uyarınca yargılanıyor. [6] Eylemleri desteklediği düşünülen kişiler de ayrıca hedef alınmış durumda. Yetkililer eylemler sırasında kurulan revirlerde acil sağlık hizmeti veren sağlık kuruluşlarına ve doktorlara karşı çeşitli

yaptırımlar uygulamaya çalıştı ve bu tür acil sağlık hizmetlerinin sunulmasını suç sayan yasal düzenlemeler yaptı.[7] Eylemler boyunca aktif olan sosyal medya kullanıcılarına dava açıldı ve eylemlerle ilgili yazıların ve görüntülerin paylaşıldığı siteler kapatılmaya çalışıldı.[8]

Yetkililer saldırgan bir şekilde Gezi hareketini ve destekçilerini cezalandırmaya çalışırken, bu süreçte yaşanan çok sayıda polis ihlaline karşı ise cezasızlık hüküm sürüyor. Polisin gücünü kötüye kullanması sonucu yaşanan binlerce yaralanma vakası ve yüzlerce suç duyurusunun ardından polis hakkında beş dava açıldı ve 2014'ün Nisan ayı sonu itibariyle iki polis de yargılanmayı bekliyordu.[9] Adli soruşturmaların büyük bir çoğunluğu gecikmeler nedeniyle durma noktasına geldi ya da polisin engellemesi sonucu ağır aksak ilerliyor.[10] Hükümet ihlallerin yaşandığını nadiren kabul etti, mağdurların adalete erişimini ve faillerin bulunmasını sağlama konusunda herhangi bir çaba göstermedi. Hatta Başbakan'ın sürekli bir şekilde polisi övmesi ve göstericileri eleştirmesi nedeniyle tam tersi bir durum yaşandı.

Gezi Parkı eylemlerinin başlamasından bu yana hükümet karşıtı gösteriler yasaklanmaya ve keyfi bir şekilde ve şiddet kullanılarak dağıtılmaya devam ediyor. Bu durum hem göstericilerin hem de hükümetin tavrının giderek daha da sertleşmesine neden oluyor. Gezi Parkı eylemleri sırasında yaşanan insan hakları ihlalleri, eylemlerin ardından geçen bir yıl boyunca da yaşanmaya devam etti. Barışçıl gösterilerin engellenmeye devam edilmesi, gösterileri düzenleyenlerin ve gösterilere katılanların hedef haline getirilmesi ve polisin işlediği ihlallere rağmen cezasız kalması şimdiye dek yaşanan adaletsizliklerin daha da artmasına neden oluyor. AK Parti hükümeti hoşgörüsüzlük, çatışma ve kutuplaşma yolunu seçti. Kontrol altına alınmadığı sürece, bu durum Türkiye'de insan hakları siciline daha da zarar verecek gibi görünüyor.

Uluslararası Af Örgütü, hükümeti bu gidişatı değiştirmeye çağırıyor. Hükümet, polisin keyfi ve hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullanımına karşı derhal, etkili ve tarafsız soruşturmalar başlatılmasını sağlayarak ve sorumluları yargı önüne getirerek sorumluluğunu yerine getirmeli. Göstericilerin, gösterileri düzenleyenlerin ve diğer kişilerin sadece ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullandıkları için yargılanmamalarını ve baskı altına alınmamalarını sağlamalı. Son olarak Uluslararası Af Örgütü, yetkilileri, Gezi Parkı eylemlerinden dersler çıkarmaya ve barışçıl gösteri düzenleme hakkının engellenmesine ve polisin keyfi ve hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullanımına son vermeye çağırıyor.

Bu rapor için yapılan araştırma boyunca, Uluslararası Af Örgütü, polis şiddeti nedeniyle yaralanan kişilerle ve aileleriyle, eylemlere katıldıkları, eylemleri düzenledikleri ya da destekledikleri gerekçesiyle yargılanma riski ile karşı karşıya olan kişilerle ve daha farklı biçimlerde baskı gören kişilerle konuştu. Uluslararası Af Örgütü, ayrıca, Adana, Ankara, Antakya, İstanbul ve İzmir illerinde sivil toplum kuruluşları, avukatlar, gazeteciler ve meslek kuruluşlarının temsilcileri ile görüştü ve Türkiye'nin diğer illerindeki kişilerle de telefon görüşmeleri gerçekleştirdi. Uluslararası Af Örgütü bu raporda belgelenen konularla ilgili hükümet yetkililerine birçok kez görüşme talebinde bulundu ancak olumlu bir cevap alamadı. Aksi belirtilmediği sürece, bu rapordaki veriler 2014'ün Nisan ayının sonuna kadar yaşanan gelişmelerle sınırlıdır.

POLİS İHLALLERİNİN CEZASIZ KALMASI

Polisin barışçıl gösterileri dağıtmak ve önlemek amacıyla, uluslararası insan hakları standartlarını ihlal edecek şekilde göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve dayağa başvurararak keyfi ve aşırı güç kullanımına karşı süregiden cezasızlık, yetkililerin Gezi Parkı eylemleri boyunca yaşanan ihlalleri görmezden geldiğinin ve yaşananlardan bir ders çıkarmadığının en açık ifadesi.[11] Binlerce kişi Gezi Parkı eylemlerini düzenledikleri, destekledikleri ya da eylemlere katıldıkları suçlamasıyla yargılanırken (bkz. Gezi hareketi ve destekçilerinin hedef alınması, sayfa 14), Nisan 2014 sonu itibariyle polislere karşı açılan sadece dört ayrı dava bulunuyordu. Uluslararası Af Örgütü'nün aldığı bilgiye göre, bu davaların sadece birinde - İzmir'de sahil kenarında genç bir kadının saçını çekerken ve göstericileri döverken görüntülenen polislerin yargılandığı davada – açılan idari soruşturma polisin ceza almasıyla sonuçlandı.[12] Diğer idari soruşturmaların çoğu şu anda kapanmış durumda.[13]

Polis memurlarına karşı açılan dört davanın üçü eylemler sırasında yaşanan ölüm vakalarıyla ilgili. Dördüncüsü ise Gezi Parkı eylemlerinin ikinci gününde kamuoyunda 'kırmızılı kadın' olarak bilinen bir kadının doğrudan yüzüne biber gazı sıkmakla suçlanan polise karşı açıldı. [14] Bu dört vakanın hepsinin medyada geniş yer bulması, yetkililerin harekete geçmesi için ciddi bir baskı oluşmasını sağladı. Çok az vaka kamuoyunda bu kadar ilgi gördü, ki zaten, vakaların sayısının fazlalığı da buna pek imkan vermiyor. Diğer vakalar ile ilgili açılan soruşturmalar ya çok yavaş ilerliyor ya da herhangi bir dava açılmadan kapandı.

Kaç kişinin suç duyurusunda bulunduğu bilinmemekle birlikte, avukatların Uluslararası Af Örgütü'ne başvuruları incelemekle görevlendirilmiş savcıların raporlarına dayanarak verdiği bilgiye göre, İstanbul'da en az 350 ve Ankara'da 400'e yakın suç duyurusu yapıldı.[15] Türkiye genelinde polis şiddetine karşı yapılan suç duyurularının toplamının bu rakamlardan çok daha fazla olduğu ve polis şiddetine maruz kalan kişi sayısının çok daha fazla olduğu tahmin ediliyor. Gezi Parkı eylemleri sırasında gözaltına alınan ve Uluslararası Af Örgütü'nün daha sonra görüşme yaptığı kişilerin çoğu, savcıların suç duyurularını almakta ya da ifadeleri alındığı sırada polis şiddetine karşı iddiaları kaydetmekte isteksiz davrandıklarını aktardı. Ayrıca adaletin sağlanması ihtimalinin çok zayıf olduğunun farkında olduklarından ya da şikayet etmeleri durumunda eylemlere katıldıkları için kendilerine karşı dava açılmasından korktuklarından şikayet etmeye çekindiklerini söylediler. Ankara'da polis tarafından yakın mesafeden atılan gaz fişeği nedeniyle bir gözünü kaybettiğine dair şikayette bulunan **Muharrem Dalsüren** (bkz. Muharrem Dalsüren vakası, sayfa 9) gibi bazı kişiler, Uluslararası Af Örgütü'ne verdikleri bilgide, savcıların öncelikle eyleme katılıp katılmadıklarını ve herhangi bir şiddet olayına karışıp karışmadıklarını (Dalsüren şiddet içeren bir eylemde yer almamıştı) soruşturduklarını söyledi.[16] Uluslararası Af Örgütü'nün araştırma yaptığı şehirlerin tamamında, avukatlar ve sivil toplum kuruluşları polis şiddetine maruz kaldıklarını bildiren kişilerin büyük çoğunluğunun daha sonra suç duyurusunda bulunmadığını söyledi. Örneğin, Adana ve Antakya'daki avukatlar her iki şehirde de yaygın polis şiddeti ve göz kaybı gibi ağır yaralanmalar yaşanmasına rağmen sadece birkaç kişinin polisle ilgili suç duyurusunda bulunduğunu söylediler.

20 yaşında bir öğrenci olan ve göz yaşartıcı gaz fişeği ile yaralanan **Dilan Dursun** polis tarafından gereksiz ve hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullanımına ve yetkililerin mağdurların adalete erişimini engelleme çabalarına ciddi bir örnek teşkil ediyor. Olay 16 Haziran günü, 1 Haziran'da polis tarafından vurularak öldürülen Ethem Sarısülük'ün cenaze yürüyüşünün yapıldığı Ankara'nın merkezi Kızılay'a yakın bir yerde yaşandı. Ankara yetkilileri cenaze yürüyüşünün şehrin merkezinden geçmesine izin vermedi ve polis toplanan kalabalığı dağıttı. Dilan Dursun, akşam saat 18:00 civarı eylem alanının dışında polisten kaçan küçük bir grubun içindeydi. MOBESE kameraları polisin 'akrep' adlı zırhlı araçtan kaçan göstericilere doğru gaz fişeği attığını gösteriyor. Polisin bu müdahalesi açıkça gereksiz, tehlikeli ve cezalandırıcı nitelikte.

Bir gaz fişeği Dilan Dursun'un başına isabet etti. Dursun yakındaki bir hastaneye kaldırıldı ve beyin kanaması nedeniyle hemen beyin ameliyatına alındı. Dört gün sonra komadan çıktı ve olayın yaşanmasından 15 gün sonra hastaneden taburcu edildi.

Elle işletilen bir MOBESE kamerasındaki görüntüler, kameranın o bölgeden uzaklaşarak Dilan Dursun yerde yaralı bir şekilde yattığı sırada boş bir sokağı çekmeye başladığını gösteriyor. Polis telsiz kayıtlarına göre polislerden biri bir vatandaşın yaralandığını ve olay yerine ambulans gönderilmesi gerektiğini söylüyor. Ancak olay yerine herhangi bir ambulans gelmedi ve Dilan hastaneye özel bir araçla götürüldü. Olaydan yaklaşık bir yıl sonra polis kontrol birimini bilgilendiren görgü tanığı polisin kimliği hala belirlenememiş durumda. Dilan Dursun adına suç duyurusunda bulunan avukatların tepkisine rağmen, olay yeri incelemesi olayın yaşanmasından dört gün sonra yapıldı.

Dilan Dursun'un yaralanma vakasına karşı kamuoyundan büyük bir tepki geldi ve muhtemelen bu nedenle ve olayın medyada geniş yer bulması sonucu, soruşturma Ankara'da Gezi Parkı eylemleri sırasında yaşanan polis ihlalleri nedeniyle yaşanan diğer ağır yaralanmalara kıyasla çok daha hızlı ilerledi. Soruşturmanın detayları göstericilere karşı kullanılan polis gücünün boyutlarını gösteriyor. Soruşturma dosyasının içindeki polis belgelerinde, Ankara'nın merkezinde o gün 20,000 göstericiye karşı 5,000 civarında gaz fişeği kullanıldığı belirtiliyor. 2013 Temmuz ayında polis yetkilileri olay yerinde görevde olan ve göz yaşartıcı gaz sıkmakla görevli beş polisin isimlerini gönderdi. Ancak 2014 Şubat ayı itibariyle beş polisin sadece dördü savcıya ifade verdi. Dilan Dursun'un avukatlarının verdiği bilgiye göre 2014'ün Nisan ayı sonu itibariyle polislerden biri hala ifade vermemişti.

MOBESE kamera kayıtları da sunuldu ancak olayın açığa çıkmasını sağlayacak en önemli kamera kayıtları savcıya gönderilmedi. Ancak aylar sonra aynı kamera kayıtları aynı gün eyleme katılmakla suçlanan 35 kişiye karşı açılan davada kullanıldı. Avukatlar tarafından 199 numaralı kameradan görüntülerin mevcut olmasıyla ilgili uyarılan savcı görüntülere ilk talebin yapılmasından sekiz ay sonra, Şubat 2014'te ulaştı.

2014'ün Nisan ayı sonu itibariyle soruşturma devam ediyordu.

POLİS İHLALLERİNİN SORUŞTURULMASINDAKİ EKSİKLİKLER

Soruşturmaları yürütmekle yetkili görevliler, kötü muamele iddialarına konu olan polisleri tespit etmekte birçok zorlukla karşılaştı. Uluslararası Af Örgütü'nün Gezi Parkı eylemleri ile ilgili 2013 raporunda gösterildiği gibi, çoğu yüzlerini tamamen kapatan gaz maskeleri takan polisler, kask numaralarını sıklıkla gizlemeye çalıştı. Bazı kolluk görevlileri sivil giyimliyken, çok az sayıda polis, görevli olduklarını gösteren yelekler giymişlerdi. Çevik kuvvet polisleri, tespit edilmemek için, kasıtlı bir şekilde ve ulusal yasaları ihlal ederek ya numarasız kasklar takmışlardı ya da kask numaralarını üzerine bant yapıştırararak gizlemişlerdi.[17] Kötü muamele vakalarının çoğu görgü tanıklarının ya da MOBESE kameraların olmadığı yerlerde yaşandı.

Gözaltına alınanlar polis tarafından tutuldukları yerlerde kötü muameleye maruz kaldı ya da kasıtlı olarak MOBESE kameraların olmadığı yerlere götürülerek dövüldü.[18]

Tek tek polislerin tespit edilmesinin önündeki bu engeller, suç işleyen polislerin yararlandığı cezasızlık düzeyini tamamen anlamak için yeterli değil. Hesap vermenin önündeki en önemli etken, kötü muamele ihtimallerinin soruşturulmasının savcıların ve polislerin (yerel ve ulusal yetkililerin de) nazarında düşük öncelik taşıması sayılabilir. Soruşturmalar çok ağır ilerlemekte, ilerlemişse bile yeterli dikkat ve özen gösterilmemekte ve deliller gizlenerek, engellenerek ya da delillerle oynanarak soruşturma sürecine kasıtlı olarak zarar verilmektedir. Yeni olmayan ya da Gezi Parkı eylemleri sırasında yaşanan ihlallere özgü olmayan bu sorunların tamamı, kolluk görevlileri tarafından işlendiği iddia edilen ihlallerin araştırılması için gerçek anlamda bağımsız ve etkili bir mekanizmaya duyulan acil ihtiyacı göstermektedir.

Gezi Parkı eylemleri sırasında yaşanan polis ihlallerine karşı açılan soruşturmaların hemen hemen hepsi Nisan 2014 itibariyle devam ediyorken, soruşturmaların büyük bir kısmında çok az gelişme katedildi ve vakaların çok azında ihlalin yaşandığı sırada görevli polisler tespit edilebildi.

3 Haziran günü Ankara'da gaz fişeğinin gözüne isabet etmesi sonucu gözünü kaybeden **Muharrem Dalsüren**'in şikayetinin ardından başlatılan soruşturma polis ihlallerine karşı suç duyurusunda bulunan kişilerin karşılaştığı çok sayıda engelin bir kısmını göstermektedir. Çankaya Belediyesi'nde temizlik işçisi olarak çalışan Muharrem Dalsüren 3 Haziran 2013 günü Kızılay'da sokakları temizliyordu. Uluslararası Af Örgütü'ne kendisinden 20 metre ötede bulunan bir akrepten fırlatılan gaz fişeği ile yaralandığını söyledi. Dalsüren, hemen hastaneye kaldırıldı ve ameliyata alındı ancak sağ gözünde görme yetisini kaybetti. Şimdiye kadar üç ameliyat geçirdi ve protez göz takıldı. Uluslararası Af Örgütü'ne Temmuz 2014'te dördüncü ve son ameliyatını olacağını söyledi.

Dalsüren'in avukatı savcı üzerinden, polise gönderilen MOBESE kamera kayıtlarını talep etti ancak herhangi bir kaydın bulunmadığı ve kayıtların yedi gün geçtikten sonra otomatik olarak silindiği yönünde bir cevap aldı. Dalsüren'in avukatı Eylül 2013'te o noktada görevli polislerin bir listesini istediğini ve delillerin toplanması için gerekli adımlar atılmadığı takdirde polis yetkililerine görevi ihmalden şikayette bulunacağını söylediğini aktardı. Savcı, Ekim ayında, Dalsüren'in kanuna aykırı gösterilere katılıp katılmadığı konusunda bir soruşturma yaptığını ancak bu yönde bir kanıt bulunmadığını bildirdi. Ekim ayında polis, olayın yaşandığı yerin 10 metre ötesindeki kamera kayıtları dışında, Ankara'nın Çankaya bölgesinde bulunan tüm MOBESE kameralarının kayıtlarını gönderdi. Polis yetkililer, ayrıca, Çankaya'da görevlendirilen 300'e yakın polisin isminin olduğu bir liste gönderdi ancak hangi polislerin olayın yaşandığı yerde görev yaptığını belirtmedi. Dalsüren'in avukatı, Uluslararası Af Örgütü'ne, bu durumun ardından, 28 Ekim'de olayın yaşandığı yerdeki kamera kayıtlarını ve göz yaşartıcı gaz atmakla sorumlu polisler dahil bu noktada görevli bütün polislerin bir listesini tekrar talep ettiğini söyledi. Savcı avukatın talebine 16 Ocak'ta yanıt verdi ve avukatın başvurusunu Ankara polis yetkililerine yönlendirdi. 2014 Nisan sonu itibariyle Ankara polisinden herhangi bir cevap gelmemişti.

Uluslararası Af Örgütü'nün 2013 yılında yayımladığı raporda belgelendirilen vakaların büyük bir kısmında açılan soruşturmalarda ya hiç ilerleme olmadı ya da çok az ilerleme sağlandı. **Eylem Düzyol** Uluslararası Af Örgütü'ne kendisinin ve diğer gazeteci arkadaşı **Fulya Atalay**'ın İstanbul'da eylemlerle ilgili haber yaptıkları sırada yaşadıkları polis şiddetinden dolayı yaptıkları şikayet konusunda savcıların hiçbir adım atmadığını söyledi.[19] 2014 Nisan ayı sonu itibariyle ifade vermeye bile çağırılmamışlardı.[20]

İstanbul'daki eylemlerle ilgili haber yaparken, iki ayrı olayda polisin attığı gaz fişeği ile yaralanan ve suç duyurusunda bulunan gazeteci **Ahmet Şık**, Uluslararası Af Örgütü'ne, ifadesi alındıktan sonra, savcının ne kamera kayıtlarını ne de o sırada görevde olan polis memurlarının bir listesini istediğini söyledi.[21] Aynı şekilde Gezi Parkı eylemlerine katıldığı için hakkında dava açılan Fizik Mühendisleri Odası (Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği TMMOB üye kuruluşu) İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu üyesi **Alper Merdoğlu** (bkz. Alper Merdoğlu vakası, sayfa 26), Uluslararası Af Örgütü'ne, İstanbul'da eylem alanında yakalandığı sırada dövülmesiyle ilgili yaptığı ve kanıtlara dayanan suç duyurusu için Ağustos 2013'te ifade verdiğini ve o günden bu yana savcılıktan başka herhangi bir talepte bulunulmadığını söyledi.[22]

Savcıların soruşturmalarla ilgili adım atmamalarının nedenlerinden biri de çok sayıda vaka için çok az savcının görevlendirilmiş olması sayılabilir. Gezi Parkı eylemleri sırasında yaşanan polis ihlallerinin soruşturulmasına öncelik verilmediğini gösteren işaretlerden biri, Ankara ve İstanbul'da 350'den fazla suç duyurusu bulunmasına rağmen, sadece üç savcının görevlendirilmiş olması.[23]

Soruşturmaları yürüten bağımsız bir mekanizmanın olmayışı, polis ihlallerinin – diğer suçlar gibi – savcının talimatıyla doğrudan polisler tarafından soruşturulmasına neden oluyor. Bu da polise kendilerinin ya da çalışma arkadaşlarının gerçekleştirdiği ihlaller ile ilgili açılan soruşturmaları engelleyebilecek, geciktirecek ya da yanlış yönlendirecek gücü veriyor.

Çok sayıda vakada, polisin delilleri kasıtlı olarak gizlediği ya da yok ettiği görülüyor. Kask numarası olmayan ya da yüzleri kapalı polisleri tespit etme konusunda mağdurların yaşadığı zorluklar düşünüldüğünde, ihlalin yaşandığı saatte ve yerde görevlendirilmiş polislerin tam ve doğru listesinin bulunmasının soruşturmalar için kilit önemi bulunuyor. Ancak avukatların Uluslararası Af Örgütü'ne verdiği bilgiye göre, çok sayıda vakada, ilgili polis birimlerinin yanlış ya da eksik liste göndermesi ya da gerekli hiçbir bilgiyi sağlamaması soruşturmaların fiilen durmasına neden oldu. İstanbul'da polisin yakın mesafeden attığı gaz fişeğinin başına isabet etmesi sonucu hayatını kaybeden 15 yaşındaki **Berkin Elvan**'ın ailesinin avukatı, Uluslararası Af Örgütü'ne, polisin önce olay yerinde başka bir gün görevli polis memurlarının listesini, ardından başka bir yerde görevli polis memurlarının listesini gönderdiğini ve aylar sonra olayın gerçekleştiği saatte ve yerde görevli herhangi bir polis bulunmadığını bildirdiğini söyledi.[24]

Hakan Yaman, 3 Haziran günü bir TOMA'nın yanında görevli dört çevik kuvvet polisi ve bir sivil polis tarafından dövüldü ve ateşe atıldı. Bir görgü tanığı olayı cep telefonunun kamerası ile kaydetti. TOMA'nın numarasının görüntülerde tespit edilebilmesine rağmen, İstanbul polis yetkilileri, söz konusu TOMA'nın yanında görev yapan polislerin kimliklerini ortaya çıkarmadılar. (bkz. Hakan Yaman vakası, sayfa 11).

Mevcut yasalara göre sadece gerekli eğitimi almış ve amirleri tarafından görevlendirilen personelin gaz fişeği silahını kullanma yetkisi olmasına rağmen, polis yetkilileri, bazı vakalarda hangi mekanda hangi polisin gaz fişeği attığı konusunda bigli veremeyeceklerini söyledi.[25] Örneğin, Ankara polisinden, **Muharrem Dalsüren** (bkz. Muharrem Dalsüren vakası, sayfa 9) gaz fişeği ile vurulduğu sırada görevli polislerin listesini isteyen savcıya, Ankara'nın merkezinde o gün görevli bütün polislerin olduğu ve 300'ü aşkın ismin bulunduğu bir liste gönderildi.[26]

Polis ayrıca soruşturmaları engellemek için MOBESE kameraları üzerindeki kontrol yetkisini de kullandı. Ankara'da göz yaşartıcı gaz fişeği ile yaralanan **Dilan Dursun'**un avukatı (bkz. Dilan Dursun vakası, sayfa 8), Uluslararası Af Örgütü'ne polisin savcıya gönderdiği kamera kayıtlarının eksik olduğunu ve en önemli görüntülerin bulunamadığını söyledi. Ancak aylar sonra aynı kamera kayıtları aynı gün Gezi Parkı eylemlerine katılmakla suçlanan 35 kişi hakkında açılan davada kullanıldı. Avukatların uyarısının ardından, savcı, Şubat 2014'te, yani ilk talebin yapılmasından sekiz ay sonra, 199 numaralı MOBESE kamerasından görüntüleri elde edebildi.

Çok benzer bir durumun yaşandığı **Muharrem Dalsüren** vakasında, avukatın Uluslararası Af Örgütü'ne verdiği bilgiye göre, polis savcılara Dalsüren'in gaz fişeği ile vurulduğu yerin 10 metre ilerisindeki kamera dışında o bölgedeki tüm MOBESE kameralarının kayıtlarını gönderdi. Nisan ayı sonu itibariyle, 220 numaralı kameranın kayıtlarının gönderilmesi ile ilgili başvuruya herhangi bir cevap alınamamıştı.

Uluslararası Af Örgütü'nün de takip ettiği bazı vakalarda, polisler, avukatlar tarafından, delilleri yok etmek amacıyla kamera kayıtlarını kasıtlı olarak silmekle itham edildi. Eskişehir'de Gezi Parkı eylemleri sırasında, terörle mücadele biriminden sivil polisler ve sivil kişiler tarafından dövülerek hayatını kaybeden **Ali Ismail Korkmaz**'ın ailesinin avukatı polisleri iki özel kameradaki görüntüleri yok etmekle suçluyor.[27] Saldırının yaşandığı yere yakın bir fırına ait olan kameradaki görüntüler silinmişti ancak daha sonra delillerin yok edilmiş olması nedeniyle savcı tarafından görevlendirilen bir jandarma uzman birimi tarafından kurtarıldı. Olay yerine yakın otelin kamerasına ait görüntüler ise kurtarılamadı. Eksik görüntülerde kamera kaydı durmadan hemen önce sivil polis olduğu öne sürülen bir kişinin otele girdiği görülüyor.[28]

Bu vakada delillerin kurtarılmasında jandarma birimlerinin etkili olmasına rağmen, bu durum bütün vakalar için geçerli değil. Adli tıp raporu **Abdullah Cömert**'in başına göz yaşartıcı gaz fişeğinin isabet etmesi sonucu hayatını kaybettiğini doğruladı.[29] Cömert'in vurulduğu yerde, 'Akrep' adlı üç zırhlı araçtan gaz fişeği atmakla görevli polislerin tespit edilmiş olmasına rağmen, kamera kayıtları gaz fişeğinin hangi araçtan atıldığını net bir şekilde göstermiyor. Görüntüleri büyütmekle görevlendirilen jandarma birimi, kamera görüntülerinin bunun yapılmasına elvermeyecek kadar düşük kalitede olduğunu söyledi.[30] Avukatlar kamera kayıtlarını, gaz fişeğinin hangi araçtan atıldığını kendi teknik imkanlarını kullanarak bulabilmesi için bir televizyon kanalına gönderdi. Bu şekilde elde edilen görüntüler aracılığıyla tespit edilen zırhlı araçta görevli polisin yargılanmasında bu delil kilit bir rol oynadı.

37 yaşında ve iki çocuk babası olan **Hakan Yaman**, 3 Haziran günü İstanbul'un Sarıgazi semtinde bulunan evinin yakınlarındaki Gezi Parkı eylemleri sırasında polisler tarafından dövüldü. Bir görgü tanığının cep telefonu kamerası ile kaydettiği görüntülerde, olay yerindeki TOMA'nın numarası gibi, olaya karışan polis memurlarının kimliklerinin tespit edilmesini sağlayacak önemli ipuçları bulunuyor. Buna rağmen olayla ilgili açılan idari soruşturma herhangi bir sonuca ulaşmadan kapatıldı ve olaydan sorumlu polis memurlarının tespit edilmesi için başlatılan adli soruşturma da sonuçlanmadı.

Saldırı, akşam saat 22.30-23.00 sularında, minibüs şoförlüğü yapan Hakan Yaman mesaisini bitirip evine dönerken yaşandı. Minibüsünü birkaç sokak öteye park eden Yaman, evine doğru yürümeye başladı. O sırada yakındaki Demokrasi Caddesi'nde bir eylem yapılıyordu. Yaman başından geçenleri Uluslararası Af Örgütü'ne şöyle anlattı:

"Birkaç yüz metre ötede çevik kuvvet polisini gördüm. İlk başta tazyikli su sıktılar. Sonra karnıma bir gazı fişeği geldi ama yere düşmedim. Yaklaşık beş polis gelip bana vurmaya başladı. Bir tanesi gözüme bir şey sokup gözümü çıkardı. O sırada yerde hareket etmeden yatıyordum. Bir tanesinin 'Bu gitti, işini tamamen bitirelim' dediğini duydum. Beni 10-20 metre kadar sürükleyerek ateşe attılar. Sonra gittiler. Ateşten sürüklenerek çıktım. Daha sonra hastaneye kaldırıldım."

Adli tıp raporuna göre Hakan Yaman polis saldırısından dolayı başından ve yüzünden ciddi şekilde yaralandı. Burnu, elmacık kemiği ve çenesi kırıldı. Kafatasından çenesine kadar bir kırık ve ateşe atıldığı için sırtında ikinci derece yanık vardı. Bir görgü tanığı saldırının bir kısmını cep telefonunun kamerası ile kaydetti. Görüntülerde TOMA'nın yakınında iki çevik kuvvet polisinin durduğu ve dört polisin de bir kişiyi ateşe doğru sürüklediği görülebiliyor.

Hakan Yaman, saldırının ardından polise cinayete teşebbüs suçlamasıyla suç duyurusunda bulundu. Savcı olayla ilgili hem Hakan Yaman'ın hem de olay sırasında o noktada görevli polislerin ifadesini aldı. Ancak önemli delillerin henüz bulunmamış olması nedeniyle, adli soruşturma tıkanmış durumda.

Bir görgü tanığının cep telefonu kamerası ile kaydettiği görüntülerin dışında, savcı tarafından saldırı ile ilgili görüntü ya da ses kaydı gibi herhangi bir delil elde edilmemiş görünüyor. Polisin verdiği bilgiye göre saldırının yaşandığı yerdeki MOBESE kamerası bozuktu ve olay sırasında kayıt halinde değildi. Polis ayrıca olay yerindeki TOMA'nın kamerasının da tam olarak çalışmadığını iddia ediyor. Polis telsiz kayıtlarının ise 'rolesiz' hattan yapıldığı için kaydedilmediği belirtiliyor.

Başka bir görüntü olmasa bile, bir görgü tanığı tarafından çekilen görüntülerde olay yerindeki TOMA'nın plaka numarası görülebiliyor ve bu orada görev yapan polislerin tespit edilmesi için bazı ipuçları sağlıyor. Buna rağmen, saldırıdan sorumlu polislerin tespit edilmesi konusunda herhangi bir gelişme yaşanmadı. Olay yerindeki TOMA'da görevli polisler tespit edildi ancak böyle bir olayı hatırlamadıklarını ve TOMA'nın yanında görev yapan polisleri bilmediklerini iddia ettiler. O bölgede çalışan 34 çevik kuvvet polisi de ayrıca belirlendi ve savcı tarafından ifadeleri alındı ancak hepsi olayla bir ilgileri olmadığını ve kamera görüntülerindeki polisleri tespit edemediklerini öne sürdüler. Kamera kayıtlarında beyaz polis kaskı takan (bölgede görevli üniformalı çevik kuvvet polislerinin mavi kaskları var) ve göz yaşartıcı gaz fişeği atmak için kullanılan "zet" silahı taşıyan sivil giyimli biri görünüyor. Ancak soruşturma raporunda kask numaralarının gizlendiği ya da fosfor olmadığı için görülmediği ve hangi polise hangi malzemelerin verildiği ile ilgili kayıtların mevcut olmadığı belirtildi.

KOVUŞTURMA VE DAVA SÜRECİNİN AĞIR İLERLEMESİ

Şimdiye kadar Gezi Parkı eylemleri sırasında yaşanan ihlallerle ilgili dört dava açıldı. Bu davalardan ikisi, Nisan 2014 sonu itibariyle başlamış bulunuyordu. Antakya'da **Abdullah Cömert'**i öldürmekle suçlanan polisin davasındaki ilk duruşma 4 Temmuz 2014 günü görülmeye başlanacak. 'Kırmızılı kadın' olarak bilinen **Ceyda Sungur'**un yüzüne biber gazı sıkan polis hakkında açılan dava 13 Mayıs 2014'te görülmeye başlanacak.[31] Eskişehir'de **Ali İsmail Korkmaz'ın** ölümüne neden olmakla suçlanan terörle mücadele biriminden dört polis ve dört sivil kişi ve Ankara'da **Ethem Sarısülük'**ü silahla ateş ederek öldüren polis hakkında açılan davaların her ikisinde de adil yargılamaya gölge düşüren ve adaletin sağlanması umudunu kıran gecikmeler ve sorunlar yaşandı.

Ali Ismail Korkmaz davasında, Eskişehir Adliyesi duruşmaların Eskişehir'de yapılması durumunda güvenlik sıkıntısı yaşanıp yaşanmayacağı ile ilgili Vali'nin görüşüne başvurdu.

Vali, davanın Eskişehir'de görülmesinin güvenlik açısından tehlikeli olacağını söyledi ve Yargıtay, Eskişehir Adliyesi'nin davanın Kayseri'ye nakledilmesi yönündeki başvurusunu Kasım ayında onayladı. Dava şu anda iki ayrı yerde görülüyor. Davanın esası Kayseri'de görülürken, bazı görgü tanıklar ise Eskişehir'de yapılan duruşmada ifadelerini verdi. Sonraki duruşmalar Kayseri Adliyesi'nde yapıldı. İkinci duruşma 12 Mayıs'ta yapılacak.

Ethem Sarısülük'ü vuran polise karşı açılan davada, savcı polisin, en fazla beş yıl hapis cezasının öngörüldüğü 'meşru savunmada sınırın aşılması suretiyle ölüme sebebiyet vermek' (Türk Ceza Kanunu'nun 81 ve 27/1 maddeleri) suçundan cezalandırılmasını talep etti. Bu, davanın görüldüğü Ankara Adliyesi'nin önünde yapılan eylemlerde kamu malına zarar verdikleri gerekçesiyle haklarında dava açılan kişiler için istenen cezadan daha az.[32] Duruşmalarda gecikmeler ve usülsüzlükler yaşandı. Duruşmanın görüleceği mahkeme, ilk duruşmadan önce, kamu görevlisi olan polisin görevi sırasında işlediği suçtan yargılanması için ilgili kurumdan izin alınmadığını söyleyerek yargılamanın durdurulmasını istedi. Yaşanan gecikmenin ardından Temmuz 2013'te üst mahkeme bu davada izne gerek olmadığına kanaat getirerek yargılamanın durdurulması kararını kaldırdı. Davanın 23 Eylül 2013 tarihinde görülen ilk duruşmasında Sarısülük ailesi, kendilerini desteklemeye gelen kişilerin girememeleri için duruşma salonunu dolduran sivil polisler tarafından hakarete uğradıkları ve tehdit edildiklerini söyleyerek şikayette bulundu. 2 Aralık'ta görülen üçüncü duruşmada, mahkeme, tekrar ve açıkça hukuksuz bir şekilde **Ethem Sarısülük'**ün ailesinin avukatları tarafından mahkemenin taraflı olduğu suçlamaları nedeniyle 'mahkemenin tarafsızlığı ve adil yargılanma hakkı konusunda şüpheler ortaya çıktığı' gerekçesiyle davadan çekilme kararı aldı. Bu karar da üst mahkeme tarafından geri çevrildi. Avukatların şikayetlerinin en başında ise, suçlanan polisin, yasaların gerektirdiği gibi duruşmalara katılmak yerine, duruşma tarihinden önce atandığı Urfa'dan video bağlantısı aracılığıyla ifade vermesine izin verilmiş olması geliyor. Bu karar da sanıkların duruşmada şahsen ifade vermeleri gerektiği belirtilerek değiştirildi. Ancak Ethem Sarısülük'ü vurmakla suçlanan polis dördüncü duruşmaya da katılmayı reddetti. Bir sonraki duruşma 26 Mayıs'ta görülecek.

GEZİ HAREKETİNİN VE DESTEKÇİLERİNİN SÜREKLİ HEDEF ALINMASI

Gezi Parkı eylemlerinin bastırılması sadece göstericilerin şiddet kullanılarak dağıtılması ile sınırlı değildi, bu durum eylemleri düzenleyen ya da eylemlere katılan kişilerin yargılanması ile yıl boyunca durmaksızın devam etti. Haklarında dava açılan kişilerden bazıları şiddet içeren fiilerde bulunmakla suçlanırken, bu raporda incelenen vakaların çoğunda yargılanan kişiler sadece barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullanmaya çalıştıkları için yargılanıyor. Bazıları terörle mücadele yasaları kapsamında ciddi suçlardan onlarca yıl hapis cezası istemiyle yargılanıyor. Çok daha fazla sayıda kişi ise Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda yer alan ve izinsiz gösterilere barışçıl katılımı bile suç olarak gören oldukça sorunlu maddeler uyarınca yargılanıyorlar ve haklarında üç yıla kadar hapis cezası isteniyor. Şiddet içeren bir fiilde bulunmanın cezası çok daha ağır ve böyle bir fiilde bulunduklarına dair herhangi bir delil olmamasına rağmen birçok kişi hakkında bu tür suçlamalarla da dava açıldı. Davaların bir kısmı başlamakla birlikte, sadece küçük bir kısmı sonuçlandı ve büyük çoğunluğu hala devam ediyor. Uluslararası Af Örgütü'nün aldığı bilgiye göre Gezi Parkı eylemleri ile ilgili sadece iki kişi tutuklu yargılanıyor. Ancak yargılanan kişilerin bir kısmı bile ceza alacak olsa, Gezi hareketinin bastırılması binlerce olmasa bile yüzlerce düşünce mahkümunun ortaya çıkmasına yol açacak. Eylemler sırasında da olduğu gibi, olayları belgeleyen ya da göstericilere yardım eden kişiler hakkında da soruşturma açıldı ya da bu kişiler idari yaptırım uygulanarak baskı altına alındı.

GEZİ PARKI EYLEMLERİNİ DÜZENLEYEN YA DA EYLEMLERE KATILAN KİŞİLERİN YARGILANMASI

Türkiye İnsan Hakları Vakfı'na göre 17 ilde Gezi Parkı eylemlerini düzenleyen ya da eylemlere katılan kişileri hedef alan 95 ayrı davada 5,500'den fazla kişi yargılanıyor.[33] Küçük bir il olan Kırklareli'nde bile 3000'den fazla kişiye dava açıldı. Türkiye genelinde sekiz ilde terörle mücadele yasaları uyarınca en az 14 dava açıldı. 95 davanın neredeyse tamamı 'kamu görevlisine mukavemet' ve 'kamu malına zarar verme' suçlamaları yanısıra Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefetten açıldı.[34] Bunun yanısıra, yüzlerce, belki binlerce kişi hakkında soruşturma açıldı ve bu kişiler yargılanma riski ile karşı karşıyalar. Eylemlere katıldıkları gerekçesiyle, yasaklanmamış siyasi gruplara üye oldukları iddiasıyla ve bazı durumlarda sosyal medya platformlarında paylaştıkları bilgiler ve fikirler nedeniyle çok sayıda kişiye onlarca yıl hapis cezasına varan hapis cezaları öngören Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri uyarınca davalar açıldı.

Uluslararası Af Örgütü'nün incelediği, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu uyarınca açılan davalarda, yargılananların çoğu hakkında şiddet içeren bir eyleme katıldıkları yönünde bir suçlama bulunmuyor ya da haklarında istenen cezaları artırmak için herhangi bir delil bulunmaksızın şiddet içeren bir fiilde bulundukları iddia ediliyor. Uluslararası Af Örgütü'nün incelediği vakalar bu haliyle sadece barışçıl toplanma özgürlüğü hakkını değil aynı zamanda

birçok durumda örgütenme özgürlüğünü ve daha geniş anlamıyla ifade özgürlüğü kapsamındaki eylemlerde bulunmayı tehdit ediyor.[35]

ÖRGÜTLÜ SUÇ VE TERÖRLE MÜCADELE YASALARI UYARINCA YARGILAMALAR

Türkiye İnsan Hakları Vakfı'na göre Adana, Antakya, Antalya, Erzincan, Gaziantep, İstanbul, İzmir ve Tunceli/Dersim'de Gezi Parkı eylemleri kapsamında organize suç ve terörle mücadele yasaları uyarınca davalar açıldı.[36] Ankara ve İstanbul'da terörle mücadele yasaları uyarınca açılan ve devam eden soruşturmalar bulunuyor.

Eylemleri düzenleyen ya da eylemlere katılan kişiler hakkında, Türk Ceza Kanunu'nun 314. Maddesi uyarınca düzenlenen 'terör örgütü üyeliği', TCK 220. Madde uyarınca düzenlenen 'örgüt yöneticiliği, örgüt üyeliği ya da örgüt adına suç işlemek' ve Terörle Mücadele Yasası'nın 7/2 Maddesi uyarınca düzenlenen 'terör örgütünün propagandasını yapmak' suçlamalarıyla dava açıldı. Bu davalar, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Teröre Karşı Çıkarken İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Geliştirilmesi ve Korunmasına İlişkin Özel Raportörü ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası ve bölgesel kurumlar tarafından eleştirilen terörle mücadele yasaları uyarınca açılan çok sayıda davanın bir devamı niteliğinde.[37] Gezi Parkı eylemleri kapsamında yapılan yargılamalar, suç sayılan fiiller ile ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakları kapsamındaki fiillerin birbirlerinden nasıl ayrıştırılmadığını gösteriyor ve ayrıca suç sayılabilecek fiillerin yanısıra yasalarca korunan fiillerin de oldukça ciddi suçlamalarla haksız davalara gerekçe olarak kullanıldığını gösteriyor.

TAKSİM DAYANIŞMASI, İSTANBUL

100'ü aşkın sivil toplum kuruluşu, siyasi grup ve meslek grubunun oluşturduğu bir koalisyon olan Taksim Dayanışması'nın beş üyesi hakkında, Türk Ceza Kanunu'nun 220/1 Maddesi uyarınca 'kanunun suç saydığı fiilleri işlemek için örgüt kurmak', Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 34/1 Maddesi uyarınca 'kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşe özendirmek ya da kışkırtmak' ve 32/1 Maddesi uyarınca 'kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünden emir ve ihtara rağmen dağılmamak' suçlamalarıyla dava açıldı. Haklarında dava açılan İstanbul Tabip Odası Genel Sekreteri **Ali Çerkezoglu**, Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanı **Beyza Metin**, İstanbul Mimarlar Odası Genel Sekreteri **Mücella Yapıcı**'nın üçü de Taksim Dayanışması'nın üyesi olan meslek odalarının üyeleri. Diğer iki kişi Emek Partisi'nin Genel Başkan Yardımcısı **Emre Imrek,** ve bir finans şirketi için çalışan **Haluk Ağabeyoğlu**.

Platformun beş üyesine karşı hazırlanan iddianamede sunulan bilgilerin hiçbiri şiddet içeren bir eyleme katıldıklarına, böyle bir eylemi teşvik ettiklerine ya da insan hakları yasaları tarafından korunmayan bir eylemde bulunduklarına dair bir delil içermemektedir. Aksine, iddianamede sunulan deliller, 8 Temmuz 2013 günü Gezi Parkı'nda katıldıkları barışçıl bir eylem ve Taksim Dayanışması üyeleri olarak yaptıkları çalışmalarla ilgili.[38] Yargılananların beşi de tüm suçlardan suçlu bulundukları takdirde 15 yıla kadar hapis cezasıyla karşı karşıya.

İki polisin yanı sıra AK Parti'nin de davacı olarak gösterildiği 30 Ocak 2014 tarihli ilk iddianame, sunulan deliller suçlamalara yeterli gerekçe oluşturmadığı için mahkeme tarafından reddedildi. 28 Şubat 2014 tarihinde yeni bir iddianame kabul edildi. Bu iddianamede Taksim Dayanışması 'ayrılıkçı', 'marjinal' ve Taksim ve Gezi Parkı'nın dönüştürülmesine karşı kurulan diğer grupları içeren bir örgüt olarak tanımlanmaktadır. İddianamede Taksim Dayanışması'nın sosyal medya aracılığıyla halkı eyleme çağırarak eylemlerin büyümesinde aktif bir rol oynadığı ve dolayısıyla kamu düzeninin ve güvenliğinin

tehdit edilmesinde önemli bir rolü olduğu belirtiliyor. Ayrıca eylemlerin kamu malı ve özel mülkiyetin zarar görmesiyle sonuçlandığı ve eylemcilerin (sadece iddianamedekiler değil genel olarak) polise molotof kokteyli, taş ve şişe attıkları belirtiliyor.

İddianamede ayrıca Taksim Dayanışması'nın Twitter, Facebook ve diğer platformlar aracılığıyla eylemlerdeki ölüm ve yaralanma vakalarını duyurduğu ve polis yetkililerini istifaya çağırdığı, halkı eylemlerin yasaklandığı yerlerde (Taksim Meydanı ve İstiklal Caddesi) eyleme çağırdığı, doğru olmamasına rağmen eylemcilere karşı gerçek mermi kullanıldığını iddia ettiği ve halkı polise düşman etmeye çalıştığı, böylece terör örgütleri ve marjinal grupların provokasyonuna ortam hazırladığı öne sürülüyor.[39] Beş kişinin Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 32-34 maddelerinde sıralanan fiilleri (kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşe özendirmek ya da kışkırtmak, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünden emir ve ihtara rağmen dağılmamak) işlemek amacıyla örgüt kurduğu iddia ediliyor.

Sunulan kanıtların büyük bir kısmı sanıklar tarafından ve Taksim Dayanısması'nın twitter hesabından gönderilen ve eylemlerin duyurulduğu ve eylemlerle ilgili bilgilerin ve fikirlerin paylaşıldığı tweetlerden oluşuyor. Bu iletilerin hiçbiri şiddete teşvik ya da şiddet içeren bir eylemde bulunulduğuna dair bir kanıt içermiyor. İddianamede referans verilen Taksim Dayanışması'nın attığı bini aşkın tweet arasında, yaralı eylemcilerin tedavi edilmesi için kurulan revirlerin adreslerinin duyurulduğu, yapılacak eylemler ile ilgili bilgi verilen, polis şiddetini kınayan ve göstericileri barışçıl olmaya ve provakasyonlara kapılmamaya çağıran ve takipçileri Başbakan ile yapılacak toplantı konusunda bilgilendiren tweetler bulunuyor. İddianamede 'suç örgütü kurmakla' suçlanan beş kişiden hangisinin tweetleri Taksim Dayanışması'nın Twitter hesabından gönderdiğine dair bir bilgi bulunmuyor. İddianameden, bu beş kişinin 8 Temmuz'daki eyleme katıldıkları ve gözaltına alındıkları için - Taksim Dayanışması içinde ön planda rol alan diğer birçok kişiden ayrı bir şekilde – hedef alındıkları anlaşılıyor.

İddianamede 20 ayrı kişi daha Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 32/1 Maddesinde düzenlenen ve üç yıla kadar hapis cezası öngören 'kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanların, ihtara ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakla' suçlanıyor. Bir başka kişi de polis tarafından yakalandığı sırada üzerinde sapan bulunduğu iddiasıyla 'kanuna aykırı bir gösteriye silahlı katılma' fiilini düzenleyen 33/1 Madde uyarınca suçlanıyor. Bu kişi üzerinde sapan ya da mermer taş bulunduğu iddialarını reddediyor.

İsnat edilen bu suçların, 8 Temmuz günü, Gezi Parkı'ndaki iki haftalık işgalin polis şiddeti ile sona ermesinin ardından, Taksim Dayanışması'nın destekçilerini, saat 19:00'da kısa bir süreliğine halka tekrar açılan Gezi Parkı'nda düzenlemeyi planladığı basın açıklamasına çağırdığı gün işlendiği iddia ediliyor. 'Suç işlemek amacıyla örgüt kurmakla' suçlanan beş kişinin diğer 21 kişiyi kanuna aykırı gösteriye çağırdığı iddia ediliyor. 26 kişinin tamamı akşam saat 18.30'da İstiklal Caddesi'nde yaklaşık 200 kişinin katıldığı kanuna aykırı gösteriden ihtara rağmen dağılmadıkları gerekçesiyle 32/1 madde uyarınca yargılanıyorlar. İddianamede hakkında daha az ceza istenen 21 kişinin suç örgütü kurmakla suçlanan beş kişinin çağrısı üzerine katıldıkları belirtiliyor.

İddianamede ayrıca bazı sanıkların üzerinde eyleme katıldıklarını gösteren gaz maskesi, eldiven, deniz gözlüğü gibi eşyaların bulunduğu ifade ediliyor.

İddianamede sunulan bilgilere göre eylemin barışçıl olduğu ve hiçbir şekilde engellenmemesi gerektiği anlaşılıyor. İddianamede söz konusu eylemin izinsiz ilan edilmesi, İstanbul Valisi'nin 2013 Mayıs'ında Taksim'de hiçbir gösteriye izin verilmeyeceğini ifade ettiği keyfi kararına dayanıyor. Söz konusu eylemde herhangi şiddet içeren bir fiilin gerçekleştiğine dair bir bulguya yer verilmiyor.[40] Bunun yanı sıra beş sanığın diğer 21 kişiyi eyleme kişisel olarak çağırdıklarına dair herhangi bir delil sunulmamış, ki çağırmış olsalar bile bunun kanuna aykırı olduğunun iddia edilmesinin meşru bir temeli yok. Eyleme katılmak, Taksim Dayanışması koalisyonunun bir parçası olmak ve barışçıl bir eyleme katılım çağrısı yapmak ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakları uyarınca korunmaktadır. Taksim Dayanışması'nın birçok defa eylemlere katılan kişilere barışçıl olma çağrısında bulunduğu ayrıca not edilmelidir. Bu davanın ilk duruşması 12 Haziran günü görülecektir.

ANTAKYA VE İZMİR DAVALARI

Antakya'da 26 kişi hakkında 'terör örgütü üyeliği' (TCK 314. Madde), 'bir terör örgütünün propagandasını yapmak" (TMK 7/2 madde) ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda düzenlenen 'kanuna aykırı gösteriden ihtara rağmen dağılmama' (32/1 madde) ve 'gösteriye silahlı katılma' (33/1. madde) suçlamalarıyla dava açıldı.[41] Suçlamalar sanıkların eylemlere katılmaları, sosyal medyada eylemlerle ilgili paylaştıkları bilgiler ve yetkililerin terör örgütleri ile bağlantılı olduğunu iddia ettikleri yasal siyasi partilere ya da gruplara üye olmaları gibi gerekçelere dayandırılmakta.

Uluslararası Af Örgütü, Taksim Dayanışması üyelerine açılan davada olduğu gibi, yargılamada ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakları ile korunan fiillerin iddianamelerde delil olarak kullanılmasından kaygı duymaktadır. Yetkililer, ayrıca, suçlanan kişiler hakkında, yeterli delil olmamasına, sanıklar tarafından bu iddiaların reddedilmesine ve 'terör örgütü' üyeliği iddiasına bir kanıt teşkil etmemesine rağmen, polise taş ve başka cisimler attıkları iddiasında bulunmaktadır. Uluslararası Af Örgütü, haklarında dava açılan kişilerin 'terör örgütü üyeliği' suçlamasıyla açılan birçok diğer davada olduğu gibi yetersiz delillere dayanarak ve adil yargılanma kuralları ihlal edilerek ceza almalarından kaygı duymaktadır.[42]

İddianamede Gezi Parkı eylemlerine DHKP-C'nin liderliğinde ve onunla bağlantılı siyasi gruplar ve kayıtlı sivil toplum kuruluşları aracılığıyla katıldığını iddia ettiği yedi ayrı yasa dışı sol örgütten de bahsedilmektedir. Savcılar iddianamede sanıkların eylemlere 'terör örgütleri' adına katıldıklarını iddia etmektedirler. Bu tür iddialar, 'terör örgütleri' ile bağlantılı olduğu iddia edilen yayın organlarında yapılan eylemlere katılım çağrılarına ve sanıkların eylemler sırasında terör örgütleri ile bağlantılı olduğu iddia edilen siyasi grupların ve derneklerin bayraklarını taşıyor olmalarına dayandırılmaktadır.

Kayıtlı bir dernek olan AKA-DER'de yapılan polis aramasında bulunan dergi, flama, pankart ve megafon gibi eşyalar delil olarak sayıldı. Sanıkların üçünün paylaştığı evde yapılan aramada bulunan eşyalar arasında dergi, gaz maskesi, sapan, sopa, ekmek bıçağı, pankart, kask, ve molotof kokteyli yapmak için kullanılabilecek iki boş şarap şişesi bulunuyor.

Sanıkların Facebook'ta paylaştığı, ve aralarında eylem çağrıları, AKA-DER ve Kaldıraç gibi kayıtlı derneklerin ve siyasi grupların isimlerini, logolarını ya da bu tür derneklerin afişlerini taşıyan kişilerin fotoğraflarını içeren iletiler, 'terör örgütünün propagandasını yaptıkları' suçlamasında delil olarak kullanılmıştır. Yetkililer ayrıca sanıkların eylem alanında taş attıkları sırada çekilen fotoğrafları olduğunu iddia etmektedir.

İddianame bazı sanıkların 2013 Mayıs ayında Gezi Parkı eylemlerinden önce katıldıkları, 1972 yılında infaz edilen Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın infazının yıldönümünde düzenlenen eyleme referans vermektedir. Ayrıca infaz edilen bu üç öğrencinin şu anda aktif olmayan ve terör örgütü listesindeki THKO'nun üyeleri olduğu ve sanıkların bu eylemlere katılmalarının hangi örgüt için olduğu belirtilmemekle birlikte 'terör örgütü propagandası' anlamına geldiği iddia edilmektedir.

İddianamede, sanıklardan birinin eylem alanında taş atarken görüldüğü belirtiliyor. 'Terör örgütü'nü temsil eden herhangi bir sembol taşımadığı ve bu nedenle 'terör örgütü' üyesi olarak görüleyemeyeceği ifade ediliyor. Ancak sanığın daha sonra Halk Cephesi imzalı bir basın açıklamasının da (içeriği aktarılmamış) okunduğu bir eyleme katıldığının tespit edildiği ve burada 'katil polis derneğimizden defol' gibi sloganların atıldığı belirtiliyor. Sanığın 'bir terör örgütünün propagandası yapmak' ve 'terör örgütü üyeliği' suçlamaları ile yargılanmasının nedeni, eylemde işlediği herhangi bir suç değil salt bu eyleme katılmış olması.[43]

Davanın bir sonraki duruşması 15 Mayıs'ta Antakya 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülecek.

İzmir'de Gezi Parkı eylemleri ile bağlantılı olarak terörle mücadele yasaları uyarınca altı dava açıldı.[44] Birbirleriyle ve Antakya davaları ile karşılaştırıldıklarında, Gezi Parkı eylemlerinin tanımlanma biçimi ve 'terör örgütlerinin katılımı' ifadelerinin kullanılması gibi dikkat çekici benzerlikler bulunuyor. Davaların tamamında sanıkların eylemlere sol görüşlü 'terör örgütlerinin' çağrısıyla katıldıkları iddia ediliyor. Bu iddia 'terör örgütü' olarak nitelenen sol örgütlere yakın medya kuruluşları tarafından eylemlere katılım çağrısı yapıldığı ve sanıkların – yasal olmasına rağmen – 'terör örgütleri' ile bağlantılı olduğu iddia edilen siyasi gruplarla ilişkileri olduğu iddialarına dayandırılıyor.

Davalar, Türk Ceza Kanunu'nun 'terör örgütü adına suç işlemek' fiilini düzenleyen 220/6 maddesi uyarınca açıldı. Uluslararası Af Örgütü, daha önce de bu maddenin mahkemeler tarafından açıkça suç teşkil eden bir fiilin işlendiğine dair ya da bir 'terör örgütü' ile doğrudan bağlantısı olduğunu gösteren yeterli delil olmaksızın sadece daha fazla ceza istemek için kullanılması nedeniyle kaldırılması çağrısında bulunmuştu. İzmir'deki altı davada, savcılar, eylem alanında taş ve benzeri cisimler atmak gibi suç sayılan fiillerin işlendiği yönünde iddialarda bulundular. Sanıkların çoğu TCK'nın 265. maddesi uyarınca 'kamu görevlisine mukavemet' suçlamasıyla ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 32/1 ve 33/1 maddeleri uyarınca 'kanuna aykırı gösteriden ihtara rağmen dağılmama' ve 'gösteriye silahlı katılma' suçlamaları ile yargılanıyorlar.

Ancak, ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakları uyarınca korunan diğer fiiller, terör suçlarının işlendiğine dair delil olarak sunulmaktadır. İfade özgürlüğü hakkı kapsamında olan ve 'terör örgütü adına suç işleme' iddiasının gerekçelendirilmesinde kullanılan faaliyetler arasında sanıkların Facebook üzerinden protestolara katılım için gönderdikleri davetler ve Antakya davasında olduğu gibi 1972 yılında infaz edilen ve yetkililer tarafından 'terörist' olarak tanımlanan infaz edilmiş üç siyasi aktivisti anmak için düzenlenen bir eyleme katılmak bulunuyor. Sekiz kişinin yargılandığı bir davada sunulan iddianamede eylemde 'Tek yol devrim' sloganının atıldığı belirtiliyor ve bu eylem mevcut anayasal düzeni devirme ve 'terör' eylemlerini teşvik etme girişimi olarak görülüyor.[45]

Uluslararası Af Örgütü, Türkiye yetkililerini, sadece, doğrudan şiddet içeren ya da açıkça suç sayılan bir eyleme katıldığı tespit edilen kişilerin yargılandığını güvence altına almaya çağırmaktadır. Uluslararası Af Örgütü ayrıca yetkilileri, 'terör örgütü üyeliği' ve 'terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek' suçlamalarıyla açılan ancak sanık ve iddia edilen örgüt arasında nasıl bir bağlantı olduğunu gösteremeyen davaları düşürmeye çağırmaktadır.

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNU VE TÜRK CEZA KANUNU'NUN İLGİLİ MADDELERİ UYARINCA AÇILAN DAVALAR

Aşağıda yer verilen davalar, Uluslararası Af Örgütü'nün 12 ilde incelediği 30'dan fazla davada gözlemlediği sorunlara örnek teşkil etmektedir. Bu davalar, Türkiye'deki yasal çerçevenin sadece barışçıl toplanma ve ifade özgürlüğü haklarını kullanan insanların cezalandırıldığı çok sayıda davada olduğu gibi siyasi davalara nasıl yol açtığını göstermektedir. Söz konusu yargılamalar, eylemlere katılımı suç sayarak, barışçıl gösterilerin keyfi bir şekilde 'izinsiz' ilan edilmesi ve polisin gösterileri dağıtmak için gereksiz ve hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullanması gibi ihlallerin devamı niteliğindedir. Birçok vakada davalar sadece kişilerin eylem sırasında gözaltına alındığını belirten ancak doğrudan şiddet içeren bir eylemde bulunup bulunmadığına dair bir iddia içermeyen polis tutanaklarına dayanmaktadır. Ancak Uluslararası Af Örgütü, Gezi Parkı eylemleri boyunca çok sayıda kişinin eylemlere katıldıkları ya da katılmayı planladıkları gerekçesiyle eylem alanlarında keyfi olarak gözaltına alındığına dair çok sayıda güvenilir bilgi aldı.[46] Uluslararası Af Örgütü binlerce olmasa bile yüzlerce göstericinin barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı kapsamında korunan fiiller nedeniyle yargılanmasından ve başka birçok vakada eylem alanında olmakla birlikte eyleme katılmamış kişilerin yargılanma riski ile karşı karşıya olmasından kaygı duymaktadır.

Uluslararası Af Örgütü, ayrıca, kamu malına zarar vermek, polise taş ve diğer cisimler atmak gibi açıkça suç sayılan fiillerin işlendiğinin iddia edildiği davalarda, sanıkların kendilerinin doğrudan şiddet içeren bir eylemde bulunduklarına dair bir kanıt olmadan yargılanmalarından kaygı duymaktadır. Bunun yerine bu kişilerin katıldığı eylemlerde şiddet içeren fiillerin işlendiğine dair deliller sunulmaktadır.

Aşağıdaki bölümde incelenen Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri uyarınca açılan davalar, bu yasaların acilen uluslararası insan hakları standartlarına uygun bir hale getirilmesi ve özellikle barışçıl toplanma özgürlüğü hakkını kanuna aykırı olarak ve doğrudan sınırlayan maddelerin kaldırılması gerektiğini göstermektedir.

TÜRKİYE MEVZUATINDA TOPLUMSAL GÖSTERİLERLE İLGİLİ EKSİKLİKLER

Barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı, 1966 Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve 1950 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi Türkiye'nin de taraf olduğu temel uluslararası insan hakları sözleşmelerinde tanınan bir haktır.

Barışçıl gösterilerin uluslararası standartlara uygun bir şekilde düzenlenmesi konusunda detaylı bilgiler BM Barışçıl Toplanma ve Gösteri Yapma Özgürlüğü Özel Raportörü'nün raporlarında bulunabilir. Ayrıca, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT) barışçıl toplanma özgürlüğü konusunda kapsamlı bir kılavuz yayımladı[47] ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de Türkiye bağlamında da olmak üzere, barışçıl toplanma özgürlüğü hakkının kapsamını netleştiren birçok karara imza attı.

Bu hak Türkiye Anayasası tarafından da korunmaktadır. Anayasa'nın 34. Maddesi'ne göre, herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir ve toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.[48] Türkiye'de Anayasa'nın barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı ile ilgili sunduğu koruma, genel olarak uluslararası hukukta bu hakla ilgili sınırlarlamalarla uyum içindedir. Örneğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'ne göre barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarının kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışında sınırlamalara tabi tutulamaz.[49]

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu gösterilerle ilgili hem yetkililerin hem de göstericilerin uyması gereken kuralları düzenlemektedir.[50] Bu yasanın kısıtlayıcı doğası ve keyfi bir şekilde uygulanması Türkiye'de barışçıl toplanma hakkının garanti altına alınmasının önünde temel bir engel teşkil etmektedir. 2013 yazında başlayan Gezi Parkı eylemlerinin ardından yetkililerin barışçıl gösterilerle ilgili sınırlayıcı yaklaşımı büyük eleştirilerle karşılaştı. Ancak, Mart 2014'te göstermelik değişiklikler yapılan (Bkz. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda yapılan değişiklikler ve gösterilere müdahale konusunda düzenlemeler, sayfa 32) yasa, hala oldukça kısıtlayıcı ve yetkililer tarafından aynı şekilde uygulanıyor.

Yasanın 3. Maddesinde, herkesin önceden izin almadan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı olduğu belirtilmektedir.[51] Ancak 10. Maddeye göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyen kişilerin, planlanan gösteriden 48 saat önce, gösterinin amacı, zamanı ve yeri konusunda yetkilileri bilgilendirmesi gerekmektedir. 23. Maddede önceden bildirimde bulunulmaması durumunda toplantı ya da gösterinin doğrudan kanuna aykırı sayıldığı ifade edilmektedir.[52]

Bildirim gerekliliklerinin olması kendi içinde barışçıl toplanma özgürlüğü hakkının kanuna aykırı bir şekilde sınırlanması anlamına gelmiyor ancak Türkiye'deki prosedürler hem oldukça külfetli hem de kısıtlayıcı bir şekilde uygulandığı için uygulamada izin gerekliliğini aratmıyor. Barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı konusundaki uluslararası standartlar bu hakkın kullanılmasının hükümet yetkililerinin iznine tabi tutulmaması gerektiği konusunda oldukça net. Devletler, barışçıl gösterileri kolaylaştırmak ve kamu güvenliğini ya da diğer kişilerin haklarını korumak için önlemler almak amacıyla izin alınmasını değil ama bildirim yapılmasını şart koşabilir. BM Barışçıl Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Özel Raportörü'nün de belirttiği gibi "barışçıl toplanma özgürlüğü hakkının kullanılması yetkililer tarafından izne tabi tutulamaz, ancak külfetli olmayacak şekilde önceden bildirim prosedürüne tabi tutulabilir."[53]

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi defalarca önceden bildirim gerekliliğinin yetkililerin toplantı ya da gösterilerin sorunsuz bir şekilde geçmesini sağlamak için makul ve uygun tedbirler almalarını sağlama amacı taşıdığını belirtmiştir.[54] Mahkeme yetkililerin kamu düzenini koruma ya da suçu önleme amacıyla önceden bildirim gerekliliği getirebileceğini ancak bu 'Sözleşme uyarınca korunan barışçıl toplanma özgürlüğü hakkına yönelik gizli bir engel olarak kullanılmamalıdır."[55] Mahkemeye göre, "kamusal bir alanda yapılan herhangi bir gösteri, trafiğin aksaması gibi, gündelik hayatın belli bir dereceye kadar aksamasına neden olabilir".

Ancak "göstericilerin şiddet eylemlerinde bulunmadığı durumlarda, AİHS'in 11. maddesi tarafından güvence altına alınan toplanma özgürlüğü hakkının anlamını yitirmemesi için, yetkililerin barışçıl gösterilere karşı belli bir dereceye kadar hoşgörü göstermesi önem arz etmektedir."[56] Örneğin sadece trafiğin aksayacağı gerekçesiyle onay verilmemesi Sözleşme'ye aykırı olacaktır. Yetkililer tepkilerinin gerekli ve orantılı olmasını ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakkını anlamsız kılacak kısıtlamalara yol açmamasını sağlamalıdır.

Önceden bildirim yükümlülüğü ile ilgili Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu tarafından benzer bir kılavuz yayımlandı.[57] Kılavuzda gösteri ile ilgili bildirimin gerektiği durumlarda, bunun "izin başvurusu değil niyet beyanı" olarak görülmesi gerektiği ifade edilmiştir.[58]

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 6., 7. ve 22. maddelerinde, gösterilerin yeri ve zamanı (tüm gösterilerin günbatımından önce bitmesi gerekliliği gibi) konusundaki düzenlemeler de oldukça sınırlayıcı.[59] Gösterilerin yapılacağı yerlerle ilgili getirilen sınırlamalara örnek olarak, yetkililerin 1 Mayıs 2014 eylemleri ile ilgili İstanbul'da yapılacak tüm büyük eylemlerin sadece Asya ve Avrupa yakasında belirlenmiş iki mekanda düzenlenebileceğini şart koşması verilebilir (bkz. 1 Mayıs, İstanbul 2014, sayfa 34). Bu tür toptan sınırlamalar AGİT Kılavuzu'ndaki orantılılık kriterine uymamaktadır.[60]

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'ndaki diğer sınırlayıcı düzenlemeler arasında, önceden bildirimin yapılmaması, gösterinin bildirimde belirtilen amacın dışına çıkması, yasa dışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınması ya da göstericilerin kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen kapatması gibi, bir toplantı ya da gösteri yürüyüşünün hangi hallerde kanuna aykırı sayılacağının listelendiği 23. Madde sayılabilir.[61]

SADECE BARIŞÇIL BİR ŞEKİLDE EYLEME KATILIM NEDENİYLE AÇILAN DAVALAR

Eyleme katılmak suçlamasıyla açılan davalar genellikle Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 'kanuna aykırı bir gösteriye katılmak' fiilini düzenleyen ve üç yıla kadar hapis cezası öngören 28/1 Maddesi ve 'kanuna aykırı bir gösteriden ihtara rağmen dağılmama' fiilini düzenleyen ve üç yıla kadar hapis cezası öngören 32/1 Maddeleri uyarınca açılmaktadır. Az sayıda vakada polis tarafından zor kullanılarak dağıtılmamış 'izinsiz' gösterilere katılmak suçlamasıyla 28/1 Maddesi uyarınca dava açıldı. Davaların büyük bir kısmı polisin zor kullanarak dağıttığı gösterilerle ilgili ve aynı suçlamaların yapıldığı davaların bir kısmında 28/1 Madde kullanılırken, çoğunda 32/1 Maddesi kullanılmaktadır.

28/1. Madde "kanuna aykırı bir gösteriye katılmak"

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 28/1 maddesi uyarınca açılan ve aşağıda incelenen davalar sadece barışçıl bir şekilde eylemlere katılım gerekçesiyle açıldı.[62] Kırklareli'nde açılan iki dava, iddianamelere göre polisin göstericilerin dağılması için herhangi bir şekilde müdahale etmediği, şiddet içeren bir eylemin yaşanmadığı ve herhangi bir gözaltı işleminin yaşanmadığı eylemler ile ilgili açılmıştır. Suçlananların tamamı eylem sırasında alınan kamera kayıtlarından tespit edilmiş kişilerden oluşuyor. Eylemin barışçıl olmasının yanısıra, o sırada yetkililerin eylemin izinsiz olduğuna dair herhangi bir bildirim yapmadıkları düşünüldüğünde, eyleme katılan kişilerin yaptıklarının suç olduğunu nasıl düşüneceklerini anlamak pek mümkün değil. 6 Haziran 2013 tarihinde düzenlenen bir eylemle ilgili 89 kişiye ve 8 Haziran 2013 tarihinde yapılan bir eylemle ilgili 60 kişiye karşı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 28/1 Maddesi uyarınca açılan davalar eylemlerin

izinsiz olduğu, yetkililere eylemin yapılacağına dair bildirim yapılmadığı, trafiğin aksatılması ve eylemlerin uygun olmayan yerlerde yapılmış olması gerekçelerine dayanıyor.[63]

İstanbul'un Kadıköy ilçesinde halen devam etmekte olan bir dava 11 Eylül 2013 tarihinde önceki gün hayatını kaybeden Ahmet Atakan için kendiliğinden gelişen bir eylem ile ilgili açıldı.[64] Suçlamalar, 13 sanığın, polisin gösteriyi zor kullanarak dağıtmasının ardından ara sokaklarda gözaltına alınmış olmalarına dayanıyor. İddianameye göre gözaltına alınan altı kişi eyleme katıldıklarını kabul ederken, yedi kişi bunu reddediyor. Akşam saat 20:00 civarı Kadıköy'de gruplar halinde toplanan 6,000 kişinin katıldığı bu eylemin kanuna aykırı olduğu ancak şiddet içermediği belirtiliyor. Aslında iddianameye bakıldığında barışçıl bir eylemin polis zoru ile dağıtılmış olduğu anlaşılıyor. Ayrıca, sanıkların eyleme katılmış olduklarına dair mevcut tek delilin eylemin dağıtılmasının ardından ara sokaklarda gözaltına alınmış olmaları ve bu bölgenin aynı zamanda kalabalık eğlence mekanları olduğu düşünüldüğünde yedi kişinin eyleme katıldıklarını reddetmeleri gayet inandırıcı bulunabilir.

Eskişehir'de 176 kişi hakkında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 28/1 Maddesi uyarınca açılan dava da, suçlanan kişilerin tamamının (kaç kişi olduğu belirtilmemiş) eylem alanında gözaltına alınmış olmalarına dayanıyor. İddianameye göre, eylem şehirdeki Eti Park'ta akşam saat 19:00'da başladı ve göstericiler saat 21:45 civarı parktan 'Direnen kazanır, Gezi Parkı bizimdir', 'Taksim faşizme mezar olacak', 'Faşizme karşı omuz omuza', 'Defol Sermaye, bu memleket bizim', 'AKP yıkılsın, AVM yapılsın' 'Metin Lokumcu (2011'de Hopa'da bir eylemde hayatını kaybeden eylemci) onurumuzdur', 'Metin'in katili AKP polisi' 'Defol AKP, bu memleket bizim', 'Kimyasal Tayyip', 'Her yer Hopa her yer direniş' sloganlarını atarak alandan ayrıldı. İddianameye göre polis göstericileri dağılmaları için uyardı ancak buna karşı çıktılar ve polise taş, cam şişe ve su dolu plastik şişe atmaya başladılar. Polis eylemi dağıtmak için zor kullanarak müdahale etti ancak göstericiler dağılmayı reddederek barikatlar kurdular. Polis göstericilere karşı zor kullanmaya devam etti ve eylem alanında iddianamede adı geçen kişileri gözaltına aldı. [65] İddianamede suçlananların bazılarının eylem alanında olduklarının kamera kayıtlarına dayanarak tespit edildiği belirtiliyor. İddianamede polise eylem sırasında genel olarak şişe ve taş atıldığı iddia edilirken, sanıkların hiçbirisine bu yönde doğrudan bir suçlama yapılmamış.

32/1. Madde "Kanuna aykırı bir gösteriden ihtara rağmen dağılmamak' ve diğer maddeler
Aşağıda incelenen davalar Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun "kanuna aykırı bir gösteriden ihtara rağmen dağılmama" fiilini düzenleyen 32/1 Maddesi uyarınca açıldı.[66] Bu madde şiddet içeren herhangi bir fiilde bulunulmamışsa bile polisin bir gösteriyi zor kullanarak dağıtmasının ardından eyleme katılımı suç saymaktadır. Uluslararası Af Örgütü, Gezi Parkı eylemlerinde görüldüğü gibi polisin barışçıl eylemleri önlemek ya da dağıtmak amacıyla rutin bir şekilde gereksiz ve hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullanıldığı düşünüldüğünde, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 32/1 Maddesi uyarınca açılan davaların barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı kapsamında olan fiilleri cezalandırmak amacıyla kullanılmasından endişe etmektedir.

Yasanın 32/1 Maddesi uyarınca açılan davalarla ilgili sorunlar İstanbul'da 10 Eylül 2013 günü kendiliğinden gelişen bir eylemle ilgili açılan davada açıkça görülebilmektedir. Söz konusu eylem, önceki gün Antakya'da düzenlenen bir eylemde Ahmet Atakan'ın henüz belirlenemeyen bir şekilde hayatını kaybetmesinin ardından düzenlendi. Yetkililer Ahmet Atakan'ın bir binadan düşerek hayatını kaybettiğini belirten bir açıklama yayınladı. Ancak

eylem alanındaki kişiler Atakan'a düşmeden önce gaz fişeği isabet ettiğini söylüyorlar. Taksim'de düzenlenen eylemlerde 25 kişi 32/1 Maddenin yanısıra Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 'başkalarını kanuna aykırı bir gösteriye katılmaya teşvik etmek' fiilini düzenleyen 34/2 Maddesi ve Türk Ceza Kanunu'nun 'kamu görevlisine mukavemet' fiilini düzenleyen 265/1 Maddesi uyarınca yargılanmaktadır.[67] Bu davada ve Uluslararası Af Örgütü'nün incelediği diğer davalarda, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 32/1 Maddesince yargılanan kişiler, polise karşı 'zor ya da tehdit' kullanıp kullanmadıklarına dair ek bir suçlama olmaksızın aynı zamanda TCK'nın 265. Maddesi uyarınca da yargılanmaktadır.[68] Sanıklar üzerlerine atılı bütün suçlardan suçlu bulundukları takdirde 14 yıla kadar hapis cezası ile karşı karşıya. İddianamedeki suçlamalar sanıkların sadece eylem alanında gözaltına alınmış olmalarına ve bazılarının üzerlerinde deniz gözlüğü, gaz maskesi, kask ve polis eylemi dağıtmaya çalışırken dağılmama konusunda direttiklerini gösterdiği iddia edilen yüzlerini kapatmak için kullandıkları bez parçası gibi eşyalara dayanmaktadır. İddianamede sadece bir kişinin polise çeşitli cisimler atarken çekilmiş kamera görüntülerinin bulunduğu iddia edilmektedir. Sanıkların bazıları eyleme katılmamış olmalarına rağmen keyfi bir şekilde gözaltına alındıklarını iddia ederken; üç kişi ise eylem alanında basın kartları olmadan fotoğraf çektikleri için gözaltına alındıklarını ve yargılandıklarını söylüyor. Bazıları ise gözaltına alındıkları sırada kötü muameleye maruz kaldıklarını iddia ediyor. İddianamede, kötü muamele iddialarına karşı açılan soruşturmaların devam ettiği belirtiliyor. Kötü muamele ve keyfi gözaltı iddiaları, Gezi Parkı eylemleri sırasında Uluslararası Af Örgütü'ne bildirilen iddialarla büyük benzerlik taşımaktadır.[69]

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 32/1 Maddesi uyarınca açılan bir başka dava, 1 Haziran'da katıldığı bir eylemde polis tarafından vurulan ve 14 Haziran'da hayatını kaybeden Ethem Sarısülük'ün cenaze töreninin yapıldığı 16 Haziran günü düzenlenen kanuna aykırı bir gösteriden ihtara rağmen dağılmadıkları gerekçesiyle 35 kişiye karşı açıldı.[70] İddianame, şiddet olaylarına karıştıklarına dair haklarında delil olan üç kişi ile sadece eylem alanında gözaltına alınmış olan diğer sanıklar arasında, üzerlerinde eylemden dağılmamak için şiddet kullanmaya niyetleri olduğunu gösteren eşyalar çıktığı gerekçesiyle, *ab initio*, herhangi bir ayrım gözetilmemektedir.

Polis tarafından zor kullanılarak dağıtılan eylem alanlarında üzerlerinde kendilerini korumak amacıyla gaz maskesi bulunan kişilerin gözaltına alınması ve yargılanması birçok yargılamada karşılaşılan bir durum. Savcılar, birçok durumda bunu, barışçıl göstericilerin, eylemlerin keyfi ve hukuksuz bir şekilde dağıtılması sırasında polisin gücünü kötüye kullanması ihtimaline karşı aldıkları tedbirler gibi görmek yerine, eylemden dağılmaları için yapılan uyarılara karşı direnme niyetlerinin bir belirtisi olarak yorumladı.

Yetkililer, Sarısülük'ün cenaze yürüyüşünün Ankara'nın merkezi Kızılay'dan geçmesine 'provakatif ve [diğer] istenmeyen olayların' yaşanmasını önlemek amacıyla önceden izin vermedi, ancak, ne tür olayların yaşanabileceğini ya da neden bu tür olayların yaşanacağına dair bir sonuç çıkardıklarını belirtmediler. İddianameye göre polis saat 15:00 civarı eylemi zor kullanarak dağıtmadan önce ihtarda bulundu.[71] Haklarında dava açılan kişiler polisin herhangi bir uyarıda bulunmadan müdahale ettiğini ve gözaltına alındıkları sırada kötü muameleye maruz kaldıklarını iddia ettiler. Aynı eylemde polisin yakın mesafeden attığı gaz fişeğinin kafasına isabet etmesi sonucu yaralanan Dilan Dursun soruşturmasında (Bkz Dilan Dursun vakası, sayfa 8) polis tutanakları o gün 20,000 kişilik kalabalığı dağıtmak için 5,000 göz yaşartıcı gaz fişeği kullanıldığını gösteriyor.

İddianamede suçlanan üç kişinin taş atarken görüntülendikleri kamera kayıtlarının olduğu iddia ediliyor. Bir başka göstericinin elinde taş olduğu ve bir diğerinin TOMA'ya tırmandığı iddia ediliyor. Beş kişinin ise kamera kayıtlarına göre eylem alanında oldukları iddia ediliyor ancak suç teşkil eden bir fiilde bulunduklarına dair bir iddia bulunmuyor. Kalan 25 kişi sadece eylem alanında gözaltına alınmış olmalarına ve üzerlerinde bulunan eşyalara dayanarak yargılanmaktadır. Bu eşyalar arasında gaz maskesi, deniz gözlüğü, solüsyon, limon, süt, sirke (göz yaşartıcı gazın etkisini gidermek için kullanılan sıvılar), sivil toplum kuruluşlarının bayrakları, "yüzü kapatmak için kullanılabilecek" fular, laboratuar gözlüğü, kask, yüz maskesi, sprey boya, bilyeler ve boş gaz fişekleri bulunmaktadır. Uluslararası Af Örgütü bu tür eşyaların sanıkların suç teşkil eden bir eylemde bulunduklarına dair yeterli bir kanıt olamayacağını düşünmektedir.

İddianamede adı geçen kişilerin çoğu şiddet içeren bir eyleme katılmakla değil, sadece polis tarafından keyfi bir şekilde engellenen ve zor kullanılarak dağıtılan barışçıl bir eyleme katılmakla suçlanıyor. Eylemin polis tarafından zor kullanılarak dağıtılmasının ardından bazı kişilerin polise çeşitli cisimler atmış olması, barışçıl eyleme katılan diğer göstericiler açısından suç teşkil eden bir fiil işlendiğine ya da suça niyetlenildiğine dair yeterli kanıt sunmamaktadır.

Taksim'de 5 Haziran 2013 günü düzenlenen bir eylemle ilgili Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 32/1 Maddesi ve ayrıca 'bir kamu görevlisine mukavemet' fiilini düzenleyen TCK 265/1 uyarınca 17 kişi hakkında açılan, dava savcıların kişilerin doğrudan suç işlediğine dair delil sunamadığını gösteren başka bir örnektir.[72] İddianameye göre yaklaşık 3,000 kişi Beşiktaş'ta Dolmabahçe tarafından Gezi Parkı'na doğru yürüyüş yaptı. Polis yolu kapattı ve eylemin kanuna aykırı olduğunu duyurdu. 15 dakika bekledikten sonra, TOMA'larla eyleme müdahale etti. Polise göre göstericilerin çoğu eylem alanını terk ederken, yaklaşık 20 kişi orada kalarak slogan atmaya devam etti. Sanıklar bu grubun parçası olmakla suçlanıyor. İddianameye göre grup şiddet içeren bir eylemde bulunmadı ancak polisin zor kullanarak eylemi dağıtmaya çalışmasının ardından yollarda barikat kurdu. Yargılama olayların detaylarını anlatan polis raporlarına ve sanıkların eylem alanında gözaltına alınmış olmalarına dayanıyor. İddianamede ayrıca sanıkların üçünde sırasıyla bir battaniye, gaz maskesi ve baret, sirke ve iki koruyucu maske ve deniz gözlüğü bulunduğu ve bunun da eyleme polis mukavemet etmeye 'hazırlıklı' bir şekilde geldiklerini gösterdiği belirtilmiştir. Sadece polis raporlarına dayanarak yapılan bir diğer suçlama da bir grup eylemcinin Başbakan'a hakaret içeren sloganlar atmış olması. Bu nedenle her biri ayrıca Türk Ceza Kanunu'nun 'hakaret' fiilini düzenleyen ve 1 ila 3 yıl arasında hapis cezası öngören 'hakaret' suçundan yargılanıyor. Uluslararası Af Örgütü bir ülkenin yönetiminin başındaki kişiye hakaret gerekçesiyle ceza kanunu çerçevesinde yargılanmasının uluslararası insan hakları standartlarına aykırı olduğunu düşünmektedir.[73] Atılan sloganların içeriğinden bağımsız olarak, sanıkların bu sloganların atıldığı grubun içinde olmaları dışında, doğrudan bu sloganları atıp atmadıklarına dair bir delil bulunmamaktadır.

YETERLİ DELİL OLMADAN AÇIKÇA SUÇ TEŞKİL EDEN BİR FİİLDE BULUNULDUĞU İDDİALARI

Bazı eylemlerde şiddet gibi açıkça suç teşkil eden fiillerin işlendiği yönündeki iddialar da insan hakları anlamında ciddi kaygı uyandırmaktadır. Bu vakaların bazılarında isnat edilen suçların işlendiğine dair bir delil bulunmamakta ve bazılarında iddialar sadece polis tutanaklarına dayanmaktadır. Bazı vakalarda ise şiddet içeren bir fiilde bulunduğu iddia edilen kişiler hakkında eyleme katılmış olmaları dışında doğrudan bir delil bulunmamaktadır.

İstanbul'daki eylemlerde şiddet olaylarına karıştıkları gerekçesiyle 39 kişi hakkında açılan dava sadece polis tutanaklarına dayanmakta ve geniş bir kamuoyu tarafından bilinen kaynakların verdiği bilgilerle çelişmektedir. Bu dava, Taksim Dayanışması'nın 16 Haziran günü akşam saat 7'de Taksim'de yapılacak basın açıklamasına çağrısının ardından yaşanan olaylarla ilgilidir.[74] 39 sanığın tamamı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 'gösteriden ihtara rağmen dağılmama' fiilini düzenleyen 32/1 ve 32/2 maddeleri ve 'gösteriye silahlı katılım' fiilini düzenleyen 33. maddesi uyarınca yargılanmaktadır. Alper Merdoğlu (bkz. Alper Merdoğlu vakası, sayfa 26) ve diğer dokuz kişi ayrıca 34/1 maddesi uyarınca 'başkalarını kanuna aykırı gösteriye katılmaya kışkırtmak ve teşvik etmekle' suçlanmaktadır. Alper Merdoğlu ve bazı diğer sanıklara yöneltilen suçlamalar, iddianamede yer verilen polis tutanağında, Beşiktaş ve Taksim arasındaki İnönü Stadyumu'na yakın bir yerdeki eyleme, içinde polise saldırmak için kullanılacak sopalar ve diğer cisimlerin bulunduğu bir araçla geldikleri ve yaklaşık 30 kişinin olduğu araçtan polise taş attıkları ve sopalarla saldırdıkları iddialarına dayanmaktadır. Ancak, yaygın bir şekilde paylaşılan ve New York Times'ın baş sayfasında da geçen fotoğraflar[75] Alper Merdoğlu'nun Taksim Meydanı'na yakın Sıraselviler Caddesi'nde polis tarafından gözaltına alındığını ve dövüldüğünü göstermektedir. Sıraselviler Caddesi'ndeki eylemde bulunan bir Uluslararası Af Örgütü gözlemcisi polisin barışçıl göstericilere karşı tazyikli su ve göz yaşartıcı gaz kullanarak ve keyfi gözaltılarla gücünü kötüye kullandığını belirtti. Araçta bulunan sanıklar da polise saldırdıkları iddiasını reddediyorlar. Eylemlerde hiçbir rolü olmayan bir grup inşaat işçisi olduklarını ve araçtakilerin de kendi iş aletleri olduğunu belirtiyorlar.

Muğla'daki bir dava, eyleme katılan bütün kişilerin eylem sırasında yaşanan şiddet olaylarından sorumlu tutulduğunu göstermektedir. Muğla'da açılan diğer davalarla benzerlik gösteren bu dava da, 1 Haziran günü yapılan bir eylem sırasında yaşanan şiddet olaylarından sorumlu tutulan 159 kişiye karşı açıldı.[76] İddianameye göre, yetkililer eylemde şiddet olaylarının yaşanacağına kanaat getirdi ve bunun üzerine polisler eylemin izinsiz olduğu ve dağılmaları (eylemde kaç kişinin yer aldığı belirtilmiyor) yönünde ihtarda bulundu. Polisin eylemi dağıtmak için zor kullanmasının ardından göstericiler ve polis arasında olaylar çıktı ve göstericiler polise taş, sopa ve şişe attı. Çatışmalar sırasında, bir polis hafif yaralanırken, kamu malına 4,000TL ve özel mülkiyete 15,000TL değerinde zarar meydana geldi. İddianamede eylemin gece yapılması nedeniyle, kamera kayıtlarına bakılarak zarardan sorumlu kişilerin tespit edilemediği ancak kayıtlardan göstericilerin hep beraber hareket ettiğinin anlaşıldığı belirtiliyor. Türk Ceza Kanunu'nun 'Suçun kanunî tanımında yer alan fiili birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri, fail olarak sorumlu olur' düzenlemesini içeren 37. maddesine dayanarak, 159 sanığın tamamının eyleme katıldığı iddia ediliyor ancak iddianamede bunu destekleyen MOBESE kayıtları ya da eylem alanında yapılan gözaltılar gibi herhangi bir kayıt bulunmamakta. Sanıkların hepsi bir ila üç yıl arasında hapis cezası öngören TCK 265/1 maddesi uyarınca 'bir kamu görevlisine mukavemet' etmekle ve 1 ila 12 yıl hapis cezası öngören 152. madde uyarınca kamu malına zarar vermekle suçlanıyor. Sanıklar ayrıca Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Kanunu'nun üç yıla kadar hapis cezası öngören 28/1 maddesi uyarınca izinsiz bir gösteriye katılmakla suçlanıyor. Uluslararası Af Örgütü sadece eyleme katılmanın bir suç olarak görülemeyeceğini düşünmektedir. Eylemde suç teşkil eden bir fiilin yaşanmış olması ihtimali bulunmakla birlikte sanıkların bu suçları işlediğine dair herhangi bir delil bulunmamaktadır.

Alper Merdoğlu 16 Haziran günü İstanbul'da Taksim Meydanı'na yakın bir yerde gözaltına alındı. Gözaltına alındığı sırada polis tarafından dövüldüğünü gösteren fotoğraflara ve sağlık raporuna rağmen, polis ihlaline karşı açılan soruşturma bir yıldır ilerlemiyor. Ancak Merdoğlu'na da dava açıldı. O gün katıldığı bir eylemle ilgili açılan dava polis tutanaklarına dayanarak açıldı. Suçlu bulunduğu takdirde 9 yıla kadar hapis cezası ile karşı karşıya.

Alper Merdoğlu, Taksim Dayanışması'nda aktif bir rol oynayan Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin (TMMOB) bir üyesi olan İstanbul Fizik Mühendisleri Odası'nın yönetim kurulu üyesi. Alper Merdoğlu 16 Haziran günü Gezi Parkı'nın boşaltılmasından bir gün sonra akşam saat 7'de yapılacak basın açıklamasına katılmayı planlıyordu. Ancak Taksim Meydanı'na yakın Sıraselviler Caddesi'nde toplanan kalabalığı dağıtmak için müdahaleye başlamıştı.

Alper Merdoğlu Uluslararası Af Örgütü'ne polislerin Sıraselviler'deki herkese saldırdığını söyledi. Beş polis tarafından yerde coplarla, yumruklarla ve tekmelerle dövüldü, elleri kelepçelendi ve yüzüne biber gazı sıkıldı. Alper Merdoğlu Uluslararası Af Örgütü'ne polisin onu Taksim Meydanı'na götürdüğünü, orada dövmeye devam ettiğini, tekrar biber gazı sıktıklarını ve art arda iki polis otobüse bindirildiğini ve her defasında dayak yediğini söyledi. "Yaklaşık bir saat boyunca otobüslerde tutuldum. Sürekli dövüp aileme tecavüz tehdidi de dahil küfür ediyorlardı."

Alper Merdoğlu, rutin sağlık kontrolü için hastaneye götürüldü. Alper Merdoğlu Uluslararası Af Örgütü'ne muayene sırasında bir polisin de yanında olduğunu söyledi. Sağlık raporunda basit darpa maruz kaldığı belirtildi. Doktor bir kulak zarının patladığını söyledi ancak sağlık raporunda buna yer verilmemiş. Raporda "kulağında duyma zorluğu, burun köprüsünde morarma, ayağında ve dizlerinde yüzeysel incinme, sol kolunda, omzunda ve sırtında morarma olduğu" yazılı. Sırt ve kafa tomografisi çekildi. Merdoğlu, muayenenin ardından herhangi bir tedavi yapılmadığını ya da önerilmediğini söyledi. Doktor ağrı kesici ilaç da yazmadı.

Merdoğlu daha sonra Fatih'te Vatan Caddesi'ndeki Emniyet Genel Müdürlüğü'ne götürüldü. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na aykırı hareket ettiği gerekçesiyle 36 saat boyunca gözaltında tutuldu. Uluslararası Af Örgütü'ne yaptığı açıklamada hastaneye sağlık kontrolüne götürüldüğünde, 17 Haziran akşamı gözaltına alındığında takılan kelepçelerden dolayı parmaklarını hissedemez hale geldiğini söyledi. 18 Haziran sabahı Çağlayan Adliyesi'ne götürüldü ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefetten hakkında dava açıldı. Gözaltına alınmasından 48 saat sonra akşam 21.00 gibi serbest bırakıldı.

2013 Ağustos ayında, Alper Merdoğlu kendisine şiddet uygulayan polisler hakkında New York Times'ın 17 Haziran baskısında çıkan fotoğraf da dahil olmak üzere Sıraselviler'de gözaltına alındığını gösteren fotoğrafları da başvurusuna ekleyerek şikayette bulundu. Başka fotoğraflarda da polisin Alper Merdoğlu'nu sürüklediği görülüyor. Ayrıca fotoğraflarda polislerin gaz maskesi olmadan yüzleri görünüyor, dolayısıyla tespit edilmeleri oldukça kolay bir formalite. Ancak buna karşın bir yıl geçmesine rağmen polis memurları hala tespit edilmemiş durumda ve soruşturmada bir ilerleme olmadı.

Savcılar Merdoğlu'nun o gün kanuna aykırı bir gösteriye katıldığı iddiasını soruşturma konusunda çok daha hızlı davrandılar. Alper Merdoğlu'na karşı, gözaltına alındığı sırada fotoğrafının çekildiği yerden bir kilometreden fazla uzaklıktaki İnönü Stadyumu'na yakın bir yerde yapılan eyleme gelmesinin ardından

gözaltına alındığı iddiasıyla açılan dava devam ediyor. Alper Merdoğlu Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 32/1 ve 32/2 maddeleri uyarınca hem silahlı hem de silahsız olarak kanuna aykırı bir gösteriye katılmakla, ihtara rağmen dağılmamakla ve 33. Madde uyarınca gösteriye silahlı katılmakla yargılanıyor. Ayrıca 34/1 Madde uyarınca başkalarını kanuna aykırı bir gösteriye katılmaya teşvik etmekle suçlanıyor. Davanın 19 Mart'ta yapılan ve Uluslararası Af Örgütü'nün de gözlemci olarak bulunduğu ilk duruşmasında, hakim, Alper Merdoğlu ifadesini verdiği sırada kötü muamele ile ilgili detayları vermemesini ve sanığın polis olmadığını söyledi. İkinci duruşma 20 Mayıs'ta görülecekti.

GEZİ HAREKETİNİ DESTEKLEDİĞİ DÜŞÜNÜLEN GRUPLARA GÖZDAĞI VERİLMESİ VE AÇILAN DAVALAR

Gezi Parkı eylemleri boyunca hükümetin üst düzey yetkilileri ve diğer devlet görevlileri eylemleri desteklediği düşünülen kişileri eleştirdi, tehdit etti ve bu kişilere hakaret etti. Bu tür saldırıların odağında eylem alanlarındaki revirlerde yaralananları tedavi eden doktorlar, göstericilerin haklarını savunan ve ihlalleri protesto eden avukatlar, olayları kayıt altına alan ve anaakım medya tarafından görmezden gelinen göstericilerin fikirlerini paylaşan gazeteciler ve sosyal medya kullanıcıları bulunuyor.[77] Eylemlere katılanlara karşı dava açılmasının yanı sıra yetkililer eylemleri desteklediğini düşündükleri bu gruplara da karşı saldırılarda bulundu. Aşağıda incelen davalar hükümetin eylemleri desteklediğini düşündüğü kişileri cezalandırmak için bulunduğu girişimleri örnekliyor.

SAĞLIK PERSONELİ

Gönüllü sağlık personeli Gezi Parkı eylemlerinde revirlerde çalışarak ve yaralananlara ilk yardım sağlık hizmeti sunarak önemli bir rol oynadılar. Özellikle yaralanmaların boyutları, ambulansların 'güvenlik nedeniyle' eylem alanlarına gelmeyi reddettiği yönündeki haberler ve bazı vakalarda yaralıların gösterici olarak kaydedilmekten korktuklarından hastaneye gitmedikleri düşünüldüğünde sağlık personelinin oynadığı kilit rol daha açık görülebilir.[78] Eylemler boyunca revirler polis tarafından basıldı ve binaların içindeki kişilere göz yaşartıcı gaz sıkıldı. Uluslararası Af Örgütü, polisin sağlık personeline görevlerini yaptıkları sırada saldırdığı ve gözaltına aldığı yönünde haberler aldı.[79]

Eylemlerin bitmesinden bu yana doktorlar adil olmayan disiplin cezalarına ve iki ayrı vakada da revirlerde sağlık hizmeti verdikleri için yargılamalara maruz kaldı. Revirleri kuran sağlık kuruluşları da yetkililer tarafından idari soruşturmalara maruz kaldılar. Ocak 2014'te hükümetin yaptığı yasal değişiklikler sonucunda eylemler sırasında acil sağlık yardımı sunmak suç haline getirildi. Sağlık personeline ve sağlık kuruluşlarına karşı açılan bütün davalar derhal düşürülmelidir.

MEVCUT YASALAR VE DÜZENLEMELER UYARINCA SAĞLIK YARDIMINI ENGELLEME ÇABALARI

Yetkililer eylemler sırasında birçok şehirde kurulan revirlerin yasa dışı olduğu yönünde açıklamalar yaptı. Eylemler boyunca, Sağlık Bakanlığı revirlerde çalışan doktorlar hakkında soruşturma açılacağını söyledi ve bakanlık tabip odalarından gönüllü doktorların ve tedavi gören hastaların isimlerini göndermesini istedi.[80] Bakanlık ayrıca Türk Tabipler Birliği'ne bir yazı göndererek revirlerin 'yasa dışı olduğunu ve derhal kapatılması gerektiğini' belirtti.[81]

Şimdiye kadar**, Sercan Yüksel** ve **Erenç Yasemin Dokudan** adında revirlerde sağlık hizmeti veren iki doktor hakkında, suç işleyen kişilere (izinsiz gösteriye katılanlar) yardımcı oldukları

ve yaralıları caminin içinde tedavi ederek bir ibadet yerine zarar verdikleri gerekçesiyle dava açıldı. Her iki doktor da İstanbul'un Dolmabahçe semtinde bir camide ilk yardım müdahalesinde bulunmuşlardı. İddianamede caminin içinde yaralı eylemcilere sağlık yardımı yaptıkları, ilaçların getirildiği, yaralıların yaralarının ağırlığına göre üç gruba ayrıldığı, ve doktorların yaralanan kişilerin kimlik bilgilerini yetkililere vermediği belirtiliyor. Ayrıca camiye revir olarak kullanılarak zarar verildiği, içeride çöp bırakıldığı, caminin içine ayakkabıyla girildiği (sanıklar tarafından bu iddia reddediliyor) belirtildi.[82] Camideki revir hakkında çok sayıda haber yapıldı ve Başbakan da göstericileri camide içki içmekle ve caminin içine ayakkabıyla girmekle suçladı.[83] Eylül 2013'te, bu iddiaları çürüten caminin imamı, müezzin ile birlikte başka bir camiye atandı. Diyanet İşleri Başkanlığı atamanın Gezi Parkı eylemleri ile bir ilgisi olmadığını ve camide yaşanan olaylarla ilgili soruşturmanın devam ettiğini açıkladı.[84] Doktorlar, 'kanuna aykırı' bir gösteriye katılan kişileri caminin içinde tedavi ettikleri gerekçesiyle, TCK 153/2-3 Maddesi uyarınca ibadethaneye zarar vermekle ve 283/1 Maddesi uyarınca suç işleyen bir kişiyi korumakla suçlanıyorlar. Her iki maddeden de suçlu bulundukları takdirde altı yıl dört aya kadar hapis cezası ile karşı karşıyalar.

Bir grup sağlık görevlisi eylemlerle ilgili suçlamalardan dolayı yargılanma riski ile karşı karşıya. Türk Tabipler Birliği Uluslararası Af Örgütü'ne Kırklareli ve Balıkesir Tabip Odaları'nın başkanlarının eylemlere katıldıkları gerekçesiyle Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu uyarınca yargılandıklarını belirtti. İstanbul Tabip Odası Genel Sekreteri **Ali Çerkezoğlu**, Taksim Dayanışması'nda ön planda rol aldığı için 'suç örgütü kurmak'la yargılanıyor (bkz. Sayfa 15).

Türkiye genelinde birçok şehirde sağlık personeli hakkında idari soruşturma başlatıldı. Bazı doktorların Sağlık Bakanlığı tarafından haklarında soruşturma başlatıldığına dair bildirim aldıkları bildirildi.[85] 'Hukuka aykırı olarak yetkisiz ve kontrolsüz revir adı altında sağlık hizmeti verdikleri ve amaçları dışında faaliyet gösterdikleri' gerekçesiyle 2014 Ocak ayında Ankara Tabip Odası ve Hatay Tabip Odası'nın yönetimin görevden alınması için dava açıldı.[86] Hatay Tabip Odası'nın yönetimine karşı açılan disiplin soruşturmasında da yönetim kurulu başkanının Ahmet Atakan'ın ölümüyle ilgili yaptığı tıbbi açıklamalara referans verilmektedir.[87] Adana Tabip Odası başkanı Dr Ali İhsan Ökten 'görev saatleri dışında Gezi Parkı eylemlerine katıldığı' ve 'devlet memuruna yakışmayacak' şekilde davrandığı gerekçesiyle uyarı cezası aldı. Adana'da eylemler sırasında aktif olan başka bir sağlık görevlisine de aynı ceza verildi.[88]

"RUHSATSIZ SAĞLIK HİZMETLERİ"NİN SUÇ SAYILMASI İÇİN YASAL DÜZENLEMELER

2014'ün Ocak ayında çıkan bir yasa ile ruhsatsız sağlık hizmeti vermek suç olarak kabul edildi ve bir ila üç yıl arasında hapis cezası ve 2,000,000 TL'ye kadar para cezası getirildi.[89] Yasa, BM Sağlık Hakları Özel Raportörü'nün 'doğal afetlere açık ve eylemlerden muaf olmayan bir demokrasiye sahip bir ülkede acil tıbbi yardımın mevcudiyet ve ulaşılabilirliği üzerine son derece olumsuz bir etkisi olacağı' yönündeki uyarılarına rağmen Meclis'ten geçti.[90] Sağlık Bakanlığı'nın Gezi Parkı eylemleri sırasında resmi sağlık görevlileri bulunmasına rağmen revirlerin kurulmasına yönelik eleştirisinin ardından çıkan yeni yasaya göre acil sağlık hizmeti sadece acil sağlık hizmeti personelinin bulunmadığı durumlarda sunulabilir. Yasanın geçmesinin ardından hükümet yetkilileri Gezi Parkı eylemlerindeki gibi revirler kurulmasının yeni düzenleme uyarınca kanuna aykırı olacağını belirtti.[91]

2014 Nisan ayı sonu itibariyle eylem alanlarında yeni revirlerin kurulmamış olması nedeniyle yeni yasanın nasıl uygulanacağı henüz bilinmiyor. Ancak, yetkililerin mevcut hükümlere

dayanarak tabip odaları ve sağlık personeline yönelik yaptırımları ve Sağlık Bakanlığı'nın Gezi Parkı eylemlerinde görülen revirler ile ilgili açıklamalarına bakıldığında yasanın kötüye kullanılma tehlikesi oldukça büyük. Uluslararası Af Örgütü, yeni yasa hükümlerinin ileride uzman sağlık personelinin resmi sağlık birimleri dışında göstericilere ilk yardım hizmeti sunmasını engelleyeceği yönünde kaygı duymaktadır ve yasanın kaldırılması çağrısında bulunmaktadır.

GAZETECİLERE VE SOSYAL MEDYA KULLANICILARINA YÖNELİK SÜREGİDEN BASKILAR

Bağımsız gazeteciler eylemler boyunca yaşanan olayları kayıt altına alma ve göstericilerin fikirlerini aktarma konusunda önemli bir rol oynadılar. Anaakım medyanın eylemlerle ilgili haber yapmaması bağımsız gazetecilerin hem önemini hem de karşı karşıya oldukları riskleri artırdı. 27 Mayıs ve 30 Eylül 2013 boyunca devam eden eylemler süresince 153 gazetecinin yaralandığı ve 39'unun eylem alanlarında gözaltına alındığı bildirildi.[92] Yetkililer uluslararası medyayı olayları abartmakla ve hatta tertiplemekle suçladığı için, uluslararası medya çalışanı gazeteciler de daha önce görülmemiş bir baskıya maruz kaldı. Bazı gazeteciler bilinmeyen kişilerden ölüm tehditleri aldıklarını bildirdi.[93] Ulusal medya içinde çalışan gazetecilerin üzerindeki baskı daha farklı ve doğrudan bir biçim aldı. Birçok muhalif gazeteci editörlerinin ve medya patronlarının hükümetle iyi ilişkilerini sürdürme istediğinden dolayı işlerinden çıkarıldılar. 2013'ün Temmuz ayı sonu itibariyle işinden atılan gazeteci sayısının 81'e çıktığı bildirildi.[94] Eylemlerin bitmesinin ardından, eylemlerle ilgili haber yapan kişilere yönelik, yetkililerin muhalefete karşı tepkisini gösteren ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan iki dava açıldı. Bu davalar hakaret ve nefrete teşvik konusundaki yasal düzenlemelerin hükümeti eleştiren kişileri susturmak için kullanıldığını göstermektedir.

Sosyal medya da yetkililerin öfkesinin odağında yer aldı. Başbakan'ın Twitter 'belası' ile ilgili önlemler alınması gerektiği yönündeki açıklamasının ardından İnternet yasasında sert değişiklikler yapıldı, sosyal medya siteleri kapatıldı ve sosyal medya kullanıcılarına karşı davalar açıldı.[95]

Erol Özkoray, Gezi Parkı eylemleri ile ilgili yazdığı 'Gezi Fenomeni' adlı kitabında Başbakan'a hakaret ettiği gerekçesiyle Türk Ceza Kanunu'nun 125. Maddesi uyarınca yargılanıyor. Kitapta "Eşek olma halkı dinle", "Totoş Tayyip", "İstifa et şerefsiz" ve "Münafık Tayyip suç sende değil, seni doğuran ananda" gibi duvar yazılarına yer veriliyor. Film yönetmeni **Serkan Koç** hakkında ise Gezi Parkı eylemleri sırasında polis şiddetini işleyen "Başlangıç" adlı filminde Başbakan'a hakaret ve 'kin ve nefrete teşvik etme' suçlamalarıyla TCK 216. Madde uyarınca soruşturma başlatıldı. Hem kitapta hem de filmde Gezi Parkı eylemleri boyunca yükselen muhalif seslere yer veriliyor ve hükümetin tepkisi eleştiriliyor. Her ikisinde de ifade özgürlüğü hakkının meşru kullanımı kapsamında olmayan herhangi bir ifade bulunmuyor.

Türkiye hükümeti, Gezi Parkı eylemlerinde sosyal medyanın rolünü eleştirme konusunda oldukça hızlı davrandı. İnternet üzerindeki kısıtlamaları, eylemler boyunca sosyal medyada aktif olan kişilere karşı açılan davalar izledi. Göstericilere karşı açılan davalarda Gezi Parkı eylemlerinin sosyal medyada yapılan eylem çağrılarının paylaşılmasıyla yayıldığı belirtiliyor ve davaların bir kısmında Facebook ve Twitter iletileri delillerin büyük bir kısmını oluşturuyor.[96]

İzmir'de 29 gence karşı sadece attıkları tweetler nedeniyle Türk Ceza Kanunu'nun 217(1) Maddesi uyarınca 'halkı kanunlara uymamaya tahrik etmek' suçlamasıyla dava açıldı. Sanıkların üçü ayrıca Başbakan'a hakaret etmekten yargılanıyorlar.[97] Tweetlerin tamamı eylemlerin başladığı ilk haftasonu gönderilenlerden oluşuyor. Gönderilen tweetler arasında

polisin göstericilere şiddet uyguladığı yerler, eylemlerin yapıldığı yerlerdeki kablosuz internet ağlarının şifreleri, eylemler ile ilgili fikirler ve destek mesajları bulunmaktadır. Bazı tweetlerin, kendisi de davaya dahil olan ve dosyada 'mağdur' olarak belirtilen Başbakan'a hakaret içerdiği ifade ediliyor. Haziran ayında, Başbakan'ın Twitter'dan 'bela' diye söz etmesinden bir gün sonra sosyal medya kullanıcılarına yönelik bir polis operasyonu düzenlendi. İki duruşmanın ardından dava 14 Temmuz'a ertelendi.

Gezi Parkı eylemlerinin ardından süren kısa sessizliğin ardından 20 Şubat 2014 tarihinde yetkililer sosyal medya platformu Twitter'ı idari bir kararla engelledi.[98] Mahkemenin engellemeyi kanuna aykırı bulmasına rağmen Twitter'a 14 gün erişilemedi. Anayasa Mahkemesi'nin yasağın kaldırılması yönündeki kararının ardından site erişime açıldı. Twitter'ın bu şekilde yasaklanmaya çalışılması (engellemelere rağmen kolaylıkla erişim sağlanmış olmasına karşın) İnternet Yasası'nda yapılan ciddi değişikliklerin ardından geldi. 5 Şubat 2014 tarihinde kabul edilen bu değişiklikler, yetkililere, kişilik haklarının ihlal edilmesi gibi muğlak sebeplerle ve kullanıcıların veri trafiğini elde etmek amacıyla internet üzerindeki bilgileri engellemellerini sağlayan geniş yetkiler verdi.[99] Bu durum ifade özgürlüğü ve mahremiyet hakkını tehdit etmektedir.

DEVLET MEMURLARI

Gezi Parkı eylemlerini desteklediği ya da eylemlere katıldığı iddia edilen devlet memurları, yetkililer tarafından bu nedenle işten çıkarılma riski altında oldukları için, gözdağı ve saldırılara karşı daha savunmasız durumdaydılar. Bu yetkinin kötüye kullanıldığı vakalar arasında, Bartın'da iki öğretmenin yurt dışında gezide oldukları sırada öğrencilerini eylemleri desteklemeye teşvik ettikleri gerekçesiyle meslekten men cezası almaları sayılabilir.[100] Isparta'da 11 devlet memuruna karşı eylemlere katıldıkları ya da eylemleri destekledikleri gerekçesiyle açılan idari soruşturmanın devam ettiği bildiriliyor.[101] Adana'da öğretmen **Güven Boğa**'nın Gezi Parkı eylemine katılıp katılmadığı, öğretmen arkadaşlarını ve öğrencileri eyleme çağırıp çağırmadığı ve sosyal medyada bu yönde davetlerde bulunup bulunmadığının tespit edilmesi amacıyla iki disiplin soruşturması açıldı. Eğitim-Sen, Adana'da Gezi Parkı eylemleri boyunca oynadıkları rol nedeniyle 129 üyesinin hakkında soruşturma açıldığını bildirdi.[102]

BARIŞÇIL TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKININ RUTİN BİR ŞEKİLDE ENGELLENMESİ VE POLİSİN GÜCÜNÜ KÖTÜYE KULLANMASI

Barışçıl toplanma özgürlüğü hakkının engellenmesi ve polisin gereksiz ve hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullanımı rutin bir şekilde devam ediyor. Gezi Parkı eylemlerinden bir yıl sonra, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun uluslararası standartlar ile uyumlu hale getirilmesi konusunda ilerleme sağlanmazken, insan hakları ihlalleri uygulamada hala devam ediyor.

Kısıtlayıcı hükümler içeren Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu keyfi bir şekilde eylemlerin yasaklanması ve izin alınmadan yapılan eylemlerin kanuna aykırı ilan edilmesi için kullanılıyor. Mart 2014'te yasada yapılan göstermelik değişiklikler eylemlerin yapılacağı zaman ve mekan ile ilgili sınırlamalar, zahmetli bildirim prosedürleri, kendiliğinden gelişen eylemlere izin verilmemesi gibi konularda herhangi bir değişikliğe yol açmadı ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı konusundaki uluslararası insan hakları standartları ihlal edilmeye devam ediliyor (bkz. Türkiye mevzuatında toplumsal gösterilerle ilgili eksiklikler, sayfa 19).

Gezi Parkı eylemlerinin başlamasının ardından İçişleri Bakanlığı tarafından eylemlere müdahale konusunda çıkarılan genelgeler önemli olmakla birlikte uygulanmadığı için etkisiz kaldı. Polisin barışçıl göstericilere karşı gereksiz güç kullanması gibi keyfi ve hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullanımı devam ediyor. Uluslararası Af Örgütü'nün Gezi Parkı eylemleri ile ilgili yaptığı açıklamalarda görüleceği gibi doğrudan göstericilerin üzerine fırlatılarak adeta bir silah gibi kullanılan göz yaşartıcı gaz fişeğini hak ihlallerine yol açacak şekilde ve aşırı kullanımı konusunda herhangi bir değişiklik yaşanmadı.[103] Tazyikli su ve plastik merminin hak ihlallerine yol açacak şekilde kullanımı gibi Gezi Parkı eylemleri boyunca görülen diğer ihlaller yaşanmaya devam ederken göstericiler eylem alanlarında dövülmeye devam edildi. Polis oldukları belli olmayan sivil polislerin eylemlere müdahale ettiği görülürken bazı vakalarda eli sopalı sivillerin herhangi bir polis engeli ile karşılaşmadan eylemcilere saldırdığı ya da onları tehdit ettiği görüldü. Gezi Parkı eylemleri kadar büyük ölçekte eylemler yaşanmadığı için doğrudan karşılaştırma yapmak güç olsa da sokakta ve polis otobüslerinde resmi olmayan gözaltılar yaşanmadı.[104] Olumlu bir gelişme olarak, Gezi Parkı eylemlerinde yaşananın aksine, çevik kuvvet polisinin eylemlere müdahale sırasında kask numaralarını silmediği ya da kapatmadığı gözlemlendi.[105]

Artık Türkiye'de barışçıl bir eyleme katılmanın bazı riskler içerdiği düşünülüyor. Bu riskler arasında dayak, göz yaşartıcı gaza ve plastik mermilere maruz kalmak, gece boyu süren gözaltılar ve yargılanma ihtimali bulunuyor. Bu durum Türkiye'de eylemlere katılımın doğasını değiştirdi. Giderek daha fazla kişinin barışçıl eylemlere katılmaktan çekinmesine neden oldu. Aynı zamanda yaygın hak ihlalleri daha önce siyasi olarak aktif olmayan kişileri daha çok

öfkelendirdi ve sokağa çıkmalarına neden oldu. Polise ve genel olarak devlet yetkililerine yönelik bu tepki, polisin tazyikli su ve göz yaşartıcı gazla müdahale etmesinin ardından çatışmaya hazır görünür bir azınlığın oluşmasına neden oldu.

Bu bölümde Gezi Parkı eylemlerinin ardından Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda yapılan değişiklikler ve ilgili diğer düzenlemeler tartışılmaktadır. Ayrıca Ekim 2013'te Ankara'da ODTÜ kampüsünde yapılması planlanan yol projesine karşı düzenlenen eylemler, Mart 2014'te Berkin Elvan'ın cenazesinde düzenlenen eylemler ve 1 Mayıs 2014 eylemleri olmak üzere üç ayrı dönemde göstericilerin haklarının nasıl ihlal edildiğini ve barışçıl toplanma hakkının nasıl engellendiği incelenmektedir.

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNU'NDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER VE GÖSTERİLERE MÜDAHALE İLE İLGİLİ DİĞER DÜZENLEMELER

Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor* başlıklı raporunda Türkiye yetkililerini Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nu gözden geçirmeye ve yasayı uluslararası insan hakları standartları ile uyumlu hale getirmeye çağırmıştı. Gezi Parkı eylemlerinin durgunlaşmasının ardından Eylül 2013'te Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde açılan Oya Ataman davaları ile ilgili olarak Bakanlar Komitesi'ne sunulan raporda[106], yetkililer, sözkonusu vakalarda yaşanan ihlallerin tekrar etmemesi için yasanın AİHM içtihat hukuku ile uyumlu hale getirilmesi ve yasanın tamamen gözden geçirilmesi gerektiğini belirtmişlerdi.[107] Bu raporda, yasanın değerlendirilmesine başlanmış olduğu belirtiliyordu. Böyle bir söz verilmişken ve Gezi Parkı eylemlerinin ardından yasal bir reforma olan acil ihtiyaç ortadayken, Mart 2014'te yapılan, 7. Maddede eylemlerin günbatımından bir saat önce değil de gün batımına kadar devam etmesine karar verilmesi ve 6. Maddede yetkililerin bir eylemin yapılmasına izin vermeden önce sivil toplum kuruluşlarından görüş alması gibi göstermelik değişiklikler yapılması oldukça hayal kırıklığına uğratıcı. Daha da önemlisi yasada barışçıl olsa bile bir eylemin kanuna aykırı bulunması durumunda dağıtılması yönündeki düzenleme hem AİHM içtihat hukukuna aykırı hem de aşağıdaki vakalarda tartışıldığı gibi uygulamada barışçıl toplanma hakkının ihlal edilmesine yol açıyor.[108] Yasanın eylemlerin yapılma saati ve yerinin kısıtlanması konusunda geniş yoruma açık olması ve eylemler için oldukça zahmetli bir bildirim süreci gerektirmesi eylemlerde göstericilerin haklarının ihlal edilmesine yol açan temel eksiklikler. Barışçıl gösterilerin rutin bir şekilde yasaklanmasına yol açan maddelerde herhangi bir değişiklik yapılmadı: bunlar kaldırılması ve uluslararası insan hakları standartları ile uyumlu hale getirilmesi gereken 28/1, 32/1 ve 34/1 Maddeleri (bkz. Türkiye mevzuatında kamusal gösterilerle ilgili eksiklikler, sayfa 20).[109]

İçişleri Bakanlığı, Gezi Parkı eylemlerine yapılan polis müdahalesinin ardından yapılan yoğun eleştirilere cevaben 2014 Haziran ayının başında, uygulanması durumunda aşırı polis şiddetini azaltacak bir etkisi olacak bir genelge çıkardı.[110] Genelgeye göre polisler eylemi dağıtmak için göz yaşartıcı gaz kullanmadan önce uyarı yaparak insanların eylem alanından ayrılması için yeterli zaman bırakacak, göz yaşartıcı gaza başvurmadan önce tazyikli su kullanılacak ve barışçıl göstericilere ya da şiddet kullanmayı bırakan göstericilere karşı göz yaşartıcı gaz kullanmayacak. Ancak genelgedeki bu talimatlar ilk günden itibaren rutin bir şekilde görmezden gelindi ve uygulanmamaya devam ediliyor.

İçişleri Bakanlığı, Temmuz 2013'te yaralanma ve kötü muameleye karşı önemli korumalar sağlayan başka bir genelge daha çıkardı. Bunlar arasında sivil polislerin eylemlere müdahale

sırasında kimliklerini belli edecek şekilde giyinmeleri ve göz yaşartıcı gazın 40 metreden daha az mesafede ve doğrudan insanların üzerine sıkılmaması gerektiği bulunuyor.[111] Uluslararası Af Örgütü gözlemcilerinin tespitlerine göre, geçen seneden bu yana katıldığı eylemlerde çevik kuvvet polisinin kask numaralarını görünür bir şekilde takma talimatına uymakta, ancak göz yaşartıcı gazın kullanımında herhangi bir değişiklik gözlenmemekte ve polislerin hala yakın mesafeden doğrudan insanların üzerine attığı görülmektedir.

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ'NDEKİ EYLEMLER, ANKARA, EKİM 2013

Gezi Parkı eylemlerinden sadece birkaç ay sonra Ekim 2013'te Ankara'da ODTÜ kampüsünde yapılan yol inşaatına karşı düzenlenen eylemde barışçıl toplanma hakkı ihlal edildi ve polis göstericilere karşı hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullandı.[112]

18, 21 ve 26 Ekim 2013 tarihlerinde, polis, 3,000 ağacın kesilmesine neden olacak otoyolun inşaatına karşı eylem yapan öğrencilere, akademisyenlere ve yerel halka karşı aşırı güç kullandı. Çevik kuvvet 500 barışçıl göstericiye karşı göz yaşartıcı gaz, ses bombası ve plastik mermi ile saldırdı.

18 Ekim Cuma gecesi, 20 ila 25 kamyon Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin kampüsünün bir kısmının kurulu olduğu ormanlık alanda yol yapım çalışmalarına başladı. Alanda bulunan bir akademisyen Uluslararası Af Örgütü'ne gece saat 22.30 civarı polisin göz yaşartıcı gaz kullandığını, başta yere doğru ancak daha sonra 20 barışçıl göstericinin doğrudan üzerine çok sayıda göz yaşartıcı gaz fişeği attığını söyledi. Ayrıca göz yaşartıcı gaz fişeğinin topuğuna isabet ettiğini ve bir başka kişinin plastik mermi ile elinden yaralandığını belirtti.

Görgü tanıkları, 21 Ekim Pazartesi günü öğleden sonra, öğrenci ve akademisyenlerden oluşan birkaç yüz kişilik bir kalabalığın önceki Cuma günü yol inşaatı sırasında sökülen ağaçların yerine sembolik olarak yeni ağaçlar dikmek amacıyla kampüsün giriş kapılarından birine yakın bir yerde düzenlenen 'ağaç dikme eylemine' katılmak için toplandığını söyledi. Akşam yaklaşık saat 21.00 gibi kapıda hala yaklaşık 300 öğrenci bulunuyordu. Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü görgü tanıkları kim oldukları bilinmeyen sivil giyimli bir grubun göstericilere saldırması ile çatışmaların başladığını ve göstericilerin de polise taş attığını söyledi. Olaylara tanık olanlar polisin eylemi dağıtmak amacıyla göz yaşartıcı gaz ve ses bombası kullanarak orantısız güce başvurması sonucu yaralananların olduğunu belirtti.

Polis, 26 Ekim Cumartesi günü akşam saat 19.00 civarı kampüsün iki giriş kapısı arasında önceki hafta düzenlenen eylemlerde yaşanan aşırı polis şiddetini protesto etmek amacıyla yürüyüş yapmak isteyen 500 kişilik bir öğrenci grubunu dağıtmak için tekrar aşırı şiddete başvurdu. Görgü tanıkları Uluslararası Af Örgütü'ne polisin slogan atan göstericilere dağılmaları için uyarıda bulunduğunu ancak daha sonra dağılmalarına fırsat vermeden göz yaşartıcı gaz ve tazyikli suyla müdahale etmeye başladığını söyledi. Göstericiler saatler boyunca dağılıp tekrar bir araya geldi ve tekrar polis şiddetiyle karşılaştı. Saat 22.00 civarı polisin öğrencilerden birini dövdüğü ve yanmakta olan bir barikata attığı iddia edildi. Öğrencinin kafasının yarıldığı ve vücudunun bazı yerlerinde ikinci ve üçüncü derece yanık olduğu bildirildi.

BERKİN ELVAN'IN CENAZESİ, İSTANBUL, MART 2014

12 Mart günü, 296 gün komada kaldıktan sonra önceki gün hayatını kaybeden 15 yaşındaki Berkin Elvan'ın cenaze törenine katılmak için yaklaşık bir milyon kişi sokağa çıktı. Mevcut delillerin tamamı, Berkin Elvan'ın bir Gezi Parkı eylemi sırasında polisin yakın mesafeden

attığı gaz fişeğinin başına isabet etmesi sonucu öldüğünü gösteriyor. Cenaze töreninde polis şiddetine, cezasızlığa ve failleri koruyan ve şiddete arka çıkan hükümete karşı büyük bir öfkenin hakim olduğu gözlemlendi.[113]

Cenaze töreninin öncesinde, yetkililer Okmeydanı'ndaki Cemevi'nden cenazenin defnedileceği Feriköy Mezarlığı'na kadar yürüyüşe izin verileceğini ancak sembolik olarak Gezi Parkı'nda toplanmaya izin verilmeyeceğini açıkladı. Uluslararası Af Örgütü'nden bir gözlemci polisin cenaze yürüyüşünün yapılacağı rota ile Taksim Meydanı ve Gezi Parkı arasındaki yolu sabah erkenden kapattığını gördü. Binlerce kişilik kalabalık bütün gün cenaze için alanda kaldı. Görgü tanıklarına göre akşam saat 17.30 civarı cenazenin sona ermesinin hemen ardından polis barışçıl göstericilere ve Taksim'e yürümek isteyen gruplara şiddet kullanarak müdahale etti. Dört TOMA'nın göstericilere tazyikli su sıkmasının ardından polis göz yaşartıcı gaz kullandı. Alandaki kişiler Uluslararası Af Örgütü'ne, insanların büyük bir alışveriş caddesi olan eylem alanından çıkamadıkları için büyük panik yaşadığını söyledi. Polisin zor kullanmasının ardından küçük bir grup gösterici polisle çatışmaya girdi. Eylemler Türkiye genelinde birçok şehirde gece boyunca devam etti. Sabah, eylemlerde iki kişinin hayatını kaybettiği öğrenildi. Bir kişi İstanbul'da polisin dahil olduğu düşünülmeyen bir çatışmada vurularak öldü. Tunceli/Dersim'de bir polis ise kalp krizi geçirerek hayatını kaybetti. İlk gelen haberlere göre kalp krizine göstericilere karşı kullanılan yoğun gaz neden olmuş olabilir. Çok sayıda yaralı olduğu gelen haberler arasındaydı. İstanbul Taksim'de göstericilerle polis arasında yaşanan çatışmalarda yoldan geçenler de polisin attığı gaz fişeklerinden yaralandı. 20 yaşındaki **İsa Kahraman** akşam Taksim Meydanı'na yakın İstiklal Caddesi'ndeki işinden çıktıktan kısa bir süre sonra gaz fişeği ile yaralandığını söyledi. Kahraman işten çıktıktan sonra internet kafeye gitmek için polis ve göstericiler arasında çatışmaların yaşandığı yere yakın bir sokaktan yürüyordu. Önce polisin sıktığı tazyikli su nedeniyle yere düştüğünü daha sonra plastik mermi sıkıldığını ve ardından polisin attığı bir gaz fişeğinin yüzüne isabet etmesi sonucu burnunun ve çenesinin kırıldığını söyledi. Polisin kendisini yerde yaralı görmesine rağmen ambulans çağırmadan oradan ayrıldığını belirtti. İsa Kahraman yoldan geçenler tarafından çağrılan ambulansla hastaneye götürüldü ve yoğun bakıma alındı.[114] 17 Mart günü hastaneden taburcu edildi. 25 Mart tarihinde suç duyurusunda bulundu ancak 2014'ün Nisan ayı sonu itibariyle soruşturma hala devam ediyordu.

1 MAYIS 2014, İSTANBUL

Yetkililer ikinci yılda da sendikacıların ve diğer grupların 1 Mayıs'ın geleneksel olarak kutlandığı, Taksim Meydanı'nda kutlamalarına izin vermediler.[115]

Yetkililer bu tür büyük ölçekli eylemlerin artık Taksim Meydanı'nda ve Kadıköy'de yapılmasına izin verilmeyeceğini, Avrupa yakasında Yenikapı'da ve Asya yakasında Maltepe'de belirlenen yerlerde yapılabileceğini açıkladı. Kamu düzeninin sağlanması gibi muğlak bir açıklama dışında neden bu yönde bir karar alındığına dair meşru ve gerekçeli bir açıklama yapılmadı. Yetkililer daha sonra Maltepe'deki alanın henüz eylemler için hazır olmadığını söyleyerek Kadıköy'de 'son kez olmak üzere' eylemlere izin verileceğini söyledi.[116] 1 Mayıs'tan bir önceki gün eleştirilere cevap veren Vali 'terör örgütlerinin' ve bunlarla bağlantılı grupların eylemde polise saldıracağı yönünde istihbarat aldıklarını, ve ayrıca eylemlerin turizmi ve trafiği olumsuz etkileyeceğini söyledi.[117] Eylemlerin yapılacağı yerlerin kısıtlanması konusunda yetkililere geniş bir alan tanıyan Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nuna uygun olan bu düzenlemenin, Taksim'de bütün eylemlerin toptan yasaklanacağı ya da 'terör örgütleri' tarafından saldırı yapılacağına dair istihbarat alındığı gibi açıklamalarla, siyasi

olarak rahatsız edici eylemlerin rutin bir şekilde kısıtlanması için kullanılması, barışçıl toplanma hakkını anlamsız kılmaktadır.

1 Mayıs eylemlerinin Taksim Meydanı'nda yapılmasına izin verildiği son birkaç yılda eylemler barışçıl bir şekilde, herhangi bir yaralanma olmadan ve kamu malına zarar verilmeden yaşandı. Ancak eylemlerin Taksim'de yapılmasına izin verilmediği her defasında, polisin göstericilere karşı hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullanması sonucu yaralanmalar yaşandı ve şehirde düzenin ciddi bir şekilde bozulmasına yol açtı. 2007 ve 2008 yıllarında polisin barışçıl göstericilere saldırması sonucu onlarca kişi yaralandı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi KESK ve DİSK v. Türkiye davasında 1 Mayıs 2008'de göstericilerin zor kullanılarak dağıtılmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. Maddesini (barışçıl toplanma hakkı) ihlal ettiğine kanaat getirdi. 2009 yılında yetkililerin bazı grupların Taksim Meydanı'na girmelerine izin vermesi daha önceki yıllara kıyasla çok daha az çatışmanın yaşanmasını sağladı. 2010, 2011 ve 2012 yıllarında yetkililerin izniyle Taksim Meydanı'nda düzenlenen ve çok sayıda kişinin katıldığı 1 Mayıs eylemleri herhangi bir olay yaşanmadan barışçıl bir şekilde geçti. 2013 yılında yetkililer meydanda inşaat çalışması olduğu gerekçesiyle 1 Mayıs eylemlerinin Taksim'de yapılmasına izin vermedi. Toplu taşıma durduruldu ve polisin Taksim ve civarındaki göstericilere karşı hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullanması 2009'da olduğu gibi çok sayıda kişinin yaralanmasına neden oldu. 2014 yılında toplu taşıma tekrar durduruldu ve 39,000 polisin görevlendirildiği ve 50 TOMA'nın kullanıldığı çok daha geniş çaplı bir polis operasyonu düzenlendi. Polis Taksim Meydanı'nın tamamı, Şişli ve Beşiktaş'ın bazı kısımlarını trafiğe kapatarak çember içine aldı. Eylemin aksine bu durumun kendisi trafiğin ve turizmin ciddi bir şekilde aksamasına neden oldu.[118]

Geçmiş yıllarda yaşananlar ve Taksim Meydanı'nın yayalaştırılması sürecinin tamamlandığı düşünüldüğünde 1 Mayıs eylemlerinin meydanda yapılmasına hangi meşru nedene dayanarak izin verilmediğini anlamak güç. Eylemlere izin verilmemesinin altında daha çok hükümetin muhalefetin sesini yükseltebileceği görünür bir platforma engel olmak istemesi yatıyor.

1 Mayıs sabahında Uluslararası Af Örgütü eylemleri ve polis müdahalesini izlemesi için eylem alanına bir gözlemci gönderdi.[119] Taksim yakınlarındaki Şişli ilçesinde birkaç binlik bir kalabalık DİSK'in önünde başlayacak yürüyüş için binanın önünde toplanmayı başardı. O sırada orada bulunan Uluslararası Af Örgütü'nden bir gözlemci polisin göstericilerin ilerlemesine engel olmak için Şişli'deki yolları kapattığını gördü. Kalabalığın 15 dakika barışçıl bir şekilde beklemesinin ardından, polis, eylemin izinsiz olduğunu ve dağıtılacağını duyurdu. Polis, göstericilerin eylem alanını terk etmeleri için fırsat tanımadan barışçıl bir şekilde toplanmış kalabalığa karşı göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su kullandı.

Polisin şiddet kullanımı, İçişleri Bakanlığı düzenlemelerini en az üç şekilde ihlal ediyor: eylemi dağıtmak için güç kullanılacağına dair uyarının yapılmasının ardından göstericilerin dağılması için zaman verilmemiş olması, tazyikli sudan önce doğrudan göz yaşartıcı gazın kullanılması, ve barışçıl göstericilere karşı göz yaşartıcı gaz kullanılması. 2008'de aynı yerde sendikacılara karşı ve geçen sene Gezi Parkı'nda benzer polis şiddeti vakaları yaşanmıştı.

SONUÇ VE TAVSİYELER

Gezi Parkı eylemlerinin ardından geçen bir yılda, hükümetin barışçıl gösteri hakkına yaklaşımı eskisinden daha sorunlu bir hal aldı. 2013 yazında açılan yaraları sarmak yerine, hükümet barışçıl toplanma özgürlüğü hakkını engellemeye ve eylemleri şiddet kullanarak bastırmaya devam etti ve polis ihlallerine karşı adaletin sağlanması için hiçbir adım atmadı. Sosyal medya sitelerine erişimi kısıtlayan ve Gezi Parkı eylemleri sırasında yaşandığı gibi acil sağlık hizmeti sunumunu suç sayan yasal düzenlemeler yaptı. Arka arkaya yaşanan polis şiddeti, eylemlere çatışma çıkacağı beklentisiyle giden ve polisle çatışmaya hazır küçük bir azınlığın oluşmasına neden oldu. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda yapılan geriye dönük reformlar ve hakim ve savcıların belirli yerlere atanması yargının giderek daha çok siyasileşmesine, hükümet ihlallerine karşı çıkma ve temel hakları koruma konusundaki gücünü kaybetmesine neden oldu.

12 yıllık iktidarının ardından AK Parti hükümeti bir yol ayrımında bulunuyor. Sürekli bir ekonomik büyümenin yaşandığı ve hayat standartlarının arttığı on yıllık bir dönemin ardından, milyonlarca insanın desteğini kazandı. Mart 2014 yerel seçimlerindeki başarısının da gösterdiği gibi AK Parti en çok sevilen ve açık ara farkla en iyi örgütlenen siyasi parti. Bunun yanı sıra, geçen sene boyunca Gezi Parkı eylemleri gibi gücünü sarsacak bir dizi zorlukla karşılaştı. Ayrıca, kendisini büyük yolsuzluk skandallarının ortasında buldu, zamanında destek aldığı Fethullah Gülen ile büyük bir gerilimin içine sıkıştı ve Soma maden faciasının ardından ve faciaya verdiği duyarsız tepkiden ötürü halkın büyük tepkisiyle karşılaştı.

Reform yanlısı bir hükümet olarak bıraktığı miras ve iktidarına karşı bu tehditlerle karşı karşıya kalan AK Parti'nin bir seçim yapması gerekiyor. Yaşanan meşru yas sürecini teslim edebilir ve mağdur olmuş kişilere ulaşmaya çalışabilir ya da suçlama ve kutuplaşma politikası izleyerek AK Parti tabanı içinde desteğini güçlendirmeye çalışabilir. Başbakan Erdoğan ikincisini tercih etti. Yaşanan bu krizlere, ülkeyi çatışmaya sürükleyen hain iç ve dış mihrakları suçlayarak ve kendisine muhalefet edenleri susturarak ya da bastırarak tepki verdi. Bunun sonucu ise Türkiye toplumunda gizli kalmış ayrılıkları pekiştirmek ve ülkede insan haklarına saygıya ciddi zarar vermek oldu.

Gezi Parkı eylemleri büyük oranda bu otoriter eğilimler nedeniyle artarak yayıldı ve eylemlere katılanlar bir yıl önce karşı çıktıkları baskıları tam da şimdi hissetmeye başladılar. Çatışma siyasetine ve sokağa çıktıklarında şiddetle karşılaşacakları fikrine alışık siyasileşmiş yeni bir neslin oluşmasıoldukça endişe verici ve bu AK Parti iktidarı için çok daha endişe verici olmalı.

Bu gidişatı değiştirmek için hiç de geç kalınmış değil. Ancak bu, hükümetin eleştiriye olan yaklaşımında ciddi bir değişikliği gerektiriyor. Toplanma özgürlüğü hakkına saygı, barışçıl eylemleri düzenleyen ve eylemlere katılan kişilere açılan davaların düşürülmesi ve polis ihlallerine karşı adaletin sağlanması bunun için iyi bir başlangıç olabilir.

TÜRKİYE YETKİLİLERİNE TAVSİYELER

Gezi hareketinin ve destekçilerinin hedef gösterilmesine son verilmeli:

- Hiç kimsenin barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı kapsamında olan eylemler nedeniyle yargılanmamasını sağlayın;

- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda, başta aşağıdaki maddeler olmak üzere, eylemlere barışçıl katılımı suç sayan hükümleri kaldırın;
  - 'Kanuna aykırı gösteriye katılımı' suç sayan 28/1. Madde;
  - 'Kanuna aykırı bir gösteriden dağılmamayı' suç sayan 32/1. Madde;
  - 'Başkalarını kanuna aykırı bir gösteriye katılmaya kışkırtmayı' suç sayan 34/1. Madde.

- Terörle mücadele ve organize suç yasaları dahil diğer yasaların barışçıl gösteri düzenleme ya da barışçıl gösterilere katılım haklarını kullanan kişileri yargılamak için kullanılmamasını sağlayın;

- İfade özgürlüğü hakkı kapsamında Gezi Parkı eylemleri ile ilgili bilgi ya da fikirlerini paylaşan hiç kimsenin yargılanmamasını ya da idari soruşturmaya maruz kalmamasını sağlayın;

- Acil sağlık hizmetinin sağlanmasını suç sayan 3359 sayılı yasasının 11. Maddesini kaldırın ve sağlık personelinin ihtiyacı olan kişilere acil sağlık hizmeti sunduğu için yargılanmamasını ya da idari soruşturmaya maruz kalmamasını sağlayın.

Kolluk kuvvetleri tarafından işlenen insan hakları ihlallerinde cezasızlığa son verin

- Devlet görevlileri tarafından işlendiği iddia edilen bütün ihlallere karşı etkili ve tarafsız soruşturma yürütün ve sorumluları adalet önüne çıkarın;

- Tamamen bağımsız ve etkili bir polis şikayet mekanizması oluşturun. Bu mekanizma, özellikle, şu noktaları barındırmalı:

  - Uzmanlaşmış Polis Ombudsmanı veya Bağımsız Polis Şikayet Kurumu gibi kurum bünyesinde olmayan ve polis ile hiçbir yapısal ve örgütsel bağı olmayan bir kamu kurumu olmalı;
  - Kurumun yeterli sayıda çalışanı olmalı ve kurum, kolluk kuvvetleri teşkilatına üye olmayan, yeterliliği, tarafsızlığı, uzmanlığı, bağımsızlığı ve dürüstlüğü kabul gören uzmanlar tarafından yönetilmeli. Şikayetleri incelemek üzere kendi bağımsız uzman araştırmacıları olmalı;
  - Şikayetlerin soruşturulması için kendi bağımsız denetçileri bulunmalı.

Türkiye'de barışçıl toplanma hakkının keyfi bir şekilde reddedilmesine son verin

- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nu ve uygulanışını kapsamlı bir şekildegözden geçirin. AGİT Barışçıl Toplanma Özgürlüğü Kılavuzu gibi uluslararası hukuk ve standartlar uyarınca gerekli değişiklikleri yapın;

- Özellikle, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu aşağıdakileri sağlayacak şekilde gözden geçirilmeli:

  - Kendiliğinden gelişen barışçıl gösteri düzenleme hakkını açık bir şekilde tanıyın;
  - Kamusal eylemlerin düzenlenmesi konusundaki aşırı zaman ve mekan sınırlamalarını kaldırın;
  - Planlanan gösteriler için bildirim süreçlerini basitleştirin.

Polisin gösteriler sırasındaki tutumunun uluslararası insan hakları standartlarına uygun olmasını sağlayın

- Polis, olası çatışma ihtimalini hafifletmek ya da gerginliğin tırmanmasını önlemek için, gösterileri planlayan ya da düzenleyen kişilerle aktif iletişim halinde olmalı;

- Polisin gösterilere karşı tutumu, herhangi bir müdahalenin çatışmayı artırma riski varsa müdahale etmeme olasılığı da dahil olmak üzere bir dizi seçeneği içermektedir. Şiddet içeren gösterilerin dağıtılması durumunda sınırlı oranda güç kullanılmalı ve sadece diğer yöntemlerin etkisiz kaldığı ya da istenen amacın başarılmasının mümkün olmadığı durumlarda kullanılmalı;

- Polis, güç kullanmadan önce çatışmayı önlemek için arabuluculuk ve müzakere yollarını kullanmalı;

- İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan polisin gösterilerde güç kullanımı ve tanınabilir halde olmaları ile ilgili düzenlemere kesin bir şekilde uyulmasını sağlayın ve tek tek polis memurları ya da amirleri tarafından bu düzenlemelerin ihlalinin gerektiği şekilde cezalandırılmasını sağlayın;

- Yaralı ya da müdahaleden etkilenmiş kişilere mümkün olan en kısa zamanda destek ve tıbbi yardımının ulaşmasını sağlayın;

- Gazetecilerin haber amacıyla eylem alanlarında bulundukları sırada herhangi bir engelle karşılaşmadan ve güvenli bir şekilde görevlerini yapmalarını sağlayın.

DİPNOTLAR

[1] Haber Ajansı *İçişleri Bakanlığı'nın Gezi raporu*, 20 Eylül 2013. http://www.etha.com.tr/Haber/2013/09/20/guncel/icisleri-bakanliginin-gezi-raporu/ [29 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[2] Türk Tabipler Birliği, *Göstericilerin Sağlık Durumu*, 15 Temmuz 2013. http://www.ttb.org.tr/en/index.php/tuem-haberler-blog/179-ttb/1214-health [29 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[3] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor,* 2 Ekim 2013. http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR44/022/2013/en

[4] Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın Dokümantasyon Merkezi'nin sağladığı bilgiye göre.

[5] Bkz. Gezi hareketinin ve destekçilerinin hedef alınması bölümü, sayfa 14

[6] Bkz. Organize suç ve terörle mücadele yasaları altındaki yargılamalar bölümü, sayfa 15-19

[7] Bkz. Gezi hareketini desteklediği düşünülen grupların yargılanması ve baskı altına alınması, sayfa 27-31

[8] Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: YouTube'un seçimlerden hemen önce yasaklanması büyüyen sansüre işaret*, 27 Mart 2014, http://www.amnesty.org.tr/icerik/34/1281/youtube%E2%80%99un-secimlerden-hemen-once-yasaklanmasi-buyuyen-sansure-isaret ve Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: Seçim öncesinde Twitter'ın kapatılması internet özgürlüğüne yönelik ağır bir darbe*, 21 Mart 2014. http://www.amnesty.org.tr/icerik/34/1275/secim-oncesinde-twitter%E2%80%99in-kapatilmasi-internet-ozgurlugune-yonelik-agir-bir-darbe

[9] Bkz. Polis ihlallerinin soruşturlmasındaki eksiklikler bölümü, sayfa 8'den itibaren.

[10] Bkz. Yargılama ve dava sürecinin ağır ilerlemesi, sayfa 12.

[11] Birleşmiş Milletler Kolluk Kuvvetleri tarafından Kuvvet ve Ateşli Silah Kullanılması Hakkında Temel İlkeler, yaşam hakkı ve işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmama hakları dahil olmak üzere insan hakları ihlallerine yol açmadan hukuka uygun bir şekilde kuvvet kullanılabileceği durumlarla ilgili öneriler içermektedir. http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UseOfForceAndFirearms.aspx [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[12] Dört polis memurunun [nasıl bir ceza olduğu belirtilmemekle birlikte] disiplin cezası aldığı bildirildi. Polislere karşı açılan adli bir soruşturma olup olmadığı ile ilgili bilgi verilmedi. Ayrıntılar için bkz. Radikal, *İzmir'de, saç çeken polislere ceza verilmiş*, 14 Mart 2014. http://www.radikal.com.tr/turkiye/izmirde_sac_ceken_polislere_ceza_verilmis-1181289 [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[13] Gazeteci **Gökhan Biçici**'nin İstanbul'da kalabalık bir caddede dövülmesi ile ilgili açılan idari soruşturma, olayla ilgili birçok kamera kaydı bulunmasına rağmen Kasım 2013'te kapatıldı. Kamera kayıtları olmasına rağmen **Hakan Yaman'ın** dövülmesi ile ilgili açılan idari soruşturma da Nisan 2014'te kapatıldı. Her iki olayda da açılan adli soruşturmalar devam ediyor. Ayrıntılar için bkz. Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor,* 2 Ekim 2013. http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR44/022/2013/en; Hakan Yaman vakası için sayfa

28 ve Gökhan Biçici vakası için sayfa 32'ye bakınız.

[14] Bir polis memuru hakkında Ceyda Sungur'un yüzüne biber gazı sıktığı ve 28 Mayıs 2013 tarihinde Gezi Parkı'ndaki barışçıl çevreci göstericilere karşı aşırı güç kullandığı için dava açıldı. Davanın ilk duruşması 13 Mayıs 2014 günü görüldü. 2014/579 sayılı ve 9 Ocak 2014 tarihli iddianame.

[15] 20 Mart 2014'te İstanbul'daki avukatlarla ve 26 Mart günü Ankara'daki avukatlarla yapılan görüşme notları.

[16] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor,* 2 Ekim 2013. http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR44/022/2013/en sayfa 23

[17] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor*, sayfa 35 ve 36

[18] Bu tür davalarla ilgili örnekler için (bkz. Uluslararası Af Örgütü'nün 2013 yılında Gezi Parkı eylemleri ile ilgili çıkardığı rapor)Mağdur **M.E** İstanbul'da polisin kendisini MOBESE kamerası olmayan bir yere götürdüğünü ve orada dövdüğünü söyledi. **Deniz Erşahin** Uluslararası Af Örgütü'ne Ankara'da polisin kendisini sokakta gözaltına alınanları topladıkları bir yere götürdüğünü ve orada cinsel tacizde bulunduğunu söyledi. Her iki vakada da savcılar delil olmadığı için soruşturmaları kapattı.

[19] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor*, sayfa 34

[20] 4 Nisan 2014 tarihli görüşme

[21] 7 Mart 2014 tarihli görüşme

[22] 3 Nisan 2014 tarihli görüşme, Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor*, sayfa 29.

[23] Her iki şehirde de polis şiddeti ile ilgili şikayette bulunan kişilerin avukatlarına göre.

[24] Berkin Elvan'ın ailesinin avukatı ile yapılan görüşme, 13 Kasım 2013

[25] İçişleri Bakanlığı Haziran 2013 tarihli ve 2013/28 sayılı genelge. (Ayrıca bkz. sayfa 31)

[26] Muharrem Dalsüren'in avukatı ile görüşme, 27 Mart 2014

[27] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor*, sayfa 38

[28] Radikal, *Ali İsmail Korkmaz davasında şok ifade: Polis istedi, şalteri kapattım,* 28 Şubat 2014. http://www.radikal.com.tr/turkiye/ali_ismail_korkmaz_davasinda_sok_ifade_polis_istedi_salteri_kapattim-1178938 [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[29] Adalet Bakanlığı Adli Tıp Enstitüsü raporu, 3362 sayılı ve 21 Ağustos 2013 tarihli karar.

[30] Uluslararası Af Örgütü'nün incelediği soruşturma belgelerine göre.

[31] Bir polis memuru hakkında Ceyda Sungur'un yüzüne biber gazı sıktığı ve 28 Mayıs 2013 tarihinde Gezi Parkı'ndaki barışçıl çevreci göstericilere karşı aşırı güç kullandığı için dava açıldı. Davanın ilk duruşması 13 Mayıs 2014 günü görüldü. 2014/579 sayılı ve 9 Ocak 2014 tarihli iddianame.

[32] 2013/1494 sayılı iddianame. Göstericiler kanuna aykırı bir gösteriye katılmakla ve kamu malına zarar vermekle suçlanıyor.

[33] Türkiye İnsan Hakları Vakfı Dokümantasyon Merkezi'nin sağladığı verilere göre.

[34] Türkiye İnsan Hakları Vakfı Dokümantasyon Merkezi'nin sağladığı verilere göre.

[35] Türkiye, sırasıyla 19. ve 10. maddelerinde ifade özgürlüğünün garanti altına alındığı Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (UMSHS) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (AİHS) imzaladı. Barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı UMSHS'nin 21. maddesi ve AİHS'in 11. maddesi uyarınca korunmaktadır. Barışçıl gösterilerin uluslararası standartlara uygun bir şekilde düzenlenmesi konusunda detaylı bilgiler BM Barışşçıl Toplanma ve Gösteri Hakkı Özel Raportörü'nün raporlarında bulunabilir. Ayrıca, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT) Türkiye gibi AGIT'e üye ülkeler için barışçıl toplanma özgürlüğü konusunda kapsamlı bir kılavuz yayımladı. Ayrıca bkz. Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor*, sayfa 9-11.

[36] Türkiye İnsan Hakları Vakfı Dokümantasyon Merkezi'nin sağladığı verilere göre.

[37] Örneğin bkz. Thomas Hammarberg, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, *Türkiye'de ifade ve basın özgürlüğü raporu,* paragraf 24-26. https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1814085 [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]; Ayrıca bkz. Türkiye raporu: Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, İnsan Hakları ve Terörizmle Mücadele Özel Raportörü http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/149/42/PDF/G0614942.pdf?OpenElement [21 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]; Ayrıca bkz. AGİT, *Türkiye'de Tutuklu Gazeteciler Tablosu'nun Ana Bulguları,* Nisan 2012. http://www.osce.org/fom/89371 [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]. Bunların yanı sıra, Uluslararası Af Örgütü 2010 yılında aralarında ağırlıklı olarak çocukların olduğu göstericilere karşı terörle mücadele yasaları altında açılan davalarla ilgili 'Çocuk Hakları Evrenseldir: Çocukların Terörle Mücadele Yasaları Altında Adil Olmayan Yargılamalarına Son Verin' başlıklı bir rapor yayımladı. Rapora şu linkten erişilebilir: http://amnesty.org/en/library/asset/EUR44/011/2010/en/a8a060ec-e6b8-4a32-8c9b-d564b11aca77/eur440112010tr.pdf

[38] 2014/3115 sayılı ve 28 Şubat 2014 tarihli iddianame, sayfa 9-11

[39] 2014/3115 saylı ve 28 Şubat 2014 tarihli iddianame, sayfa 9-10

[40] 2014/3115 saylı ve 28 Şubat 2014 tarihli iddianame, sayfa 10. İddianamede Vali'nin 2013 Mayıs ayında Taksim Meydanı'nda hiçbir gösteriye izin verilmeyeceği ile ilgili açıklamasına referans verilmektedir. Bkz. Seç Haber, *Taksim'e çıkış tamamen yasaklandı*, 8 Mayıs 2013. http://www.sechaber.com/taksime-cikis-tamamen-yasaklandi/ [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[41] 2013/135 sayılı ve 20 Ağustos 2013 tarihli iddianame.

[42] Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: Dördüncü yargı paketi insan hakları alanında gerçek bir değişim yaratmak için iyi bir fırsat,* 22 Şubat 2013. http://www.amnesty.org.tr/icerik/34/814/dorduncu-yargi-paketi-insan-haklari-alaninda-gercek-bir-degisim-yaratmak-icin-iyi-bir-firsat; *Türkiye: Türkiye'de ifade özgürlüğünün tam zamanı,* 27 Mart 2013. http://www.amnesty.org.tr/icerik/34/844/turkiye%E2%80%99de-ifade-ozgurlugunun-tam-zamani; ve Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: İfade özgürlüğünün tam zamanı,* Mart 2013, sayfa 17-32. http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR44/001/2013/en

[43] 2013/135 sayılı ve 20 Ağustos 2013 tarihli iddianame.

[44] 2013.47 sayılı ve 17 Temmuz 2013 tarihli iddianame; 2013/49 sayılı ve 18 Temmuz 2013 tarihli iddianame; 2013/56 sayılı ve 6 Ağustos 2013 tarihli iddianame; 2013/57 sayılı ve 16 Ağustos 2013 tarihli iddianame; 2013/59 sayılı ve 20 Ağustos 2013 tarihli iddianame; 2013/61 sayılı ve 20 Ağustos

2013 tarihli iddianame.

[45] 2013/49 sayılı ve 18 Temmuz 2013 tarihli iddianame.

[46] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor*, sayfa 41, Ayrıca bkz. Deniz Erşahin vakası, sayfa 26-27.

[47] Bkz. AGİT, *AGIT Barışçıl Toplanma Özgürlüğü Kılavuzu*, 2010. http://www.osce.org/odihr/73405?download=true [29 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[48] 2709 sayılı Türkiye Anayasası 7 Kasım 1982 tarihinde yürürlüğe girdi. 34.Madde'ye göre (17 Ekim 2001 tarihinde değiştirilen hali) Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir ve toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

[49] Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Madde 11(2) "Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve ozgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarınca yukarda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir." Aynı şekilde Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 21. Maddesi şöyle der: "Bu hakkın kullanılmasına, yasalara uygun olarak konulmuş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeni bakımından ve kamu sağlığının, genel ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka sınırlama getirilemez."

[50] 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu 6 Ekim 1983 tarihinde yürürlüğe girdi.

[51] 3. Madde – Herkes, önceden izin almaksızın, bu kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırısız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

[52] Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 10. maddesine göre 'Toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az 48 saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının amacı, yapılacağı yer, başlayış ve bitiş saatleri, düzenleme kurulunun başkan ile üyelerinin açık kimlikleri, meslekleri ikametgahları ve varsa çalışma yerleri, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir. Yasanın tam metni için bkz. http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2911&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0

[53] Bkz. Barışçıl Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Özel Raportörü Maina Kiai'nin İnsan Hakları Konseyi'nin 20. oturumunda yaptığı açıklama, 3. gündem maddesi, 20 Haziran 2012, sayfa 4, paragraf 1, http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=12349&LangID=E [29 Mayıs 2014 tarihinde erişildi] Özel Raportör ayrıca "bir gösteriye izin verilmemesi ya da gösterinin sınırlanması durumunda, tarafsız ve bağımsız bir mahkemede temyiz edilebilecek, ayrıntılı ve zamanında bir açıklama sunulmalıdır" demektedir.

[54] Bkz. Sergey Kuznetsov v. Rusya, 10877/04 sayılı karar, paragraf 42, 23 Ekim 2008, ve Rai ve Evans v. Birleşik Krallık, 26258/07 ve 26255/07 sayılı kararlar, 17 Kasım 2009, Bukta ve diğerleri v. Macaristan, 25691/04 sayılı karar, paragraf 35, AİHM 2007; Oya Ataman v. Türkiye, 74552/01 sayılı ve

5 Aralık 2006 tarihli karar, paragraf 39; Rassemblement Jurassien Unité v. İsviçre, 8191/78 sayılı karar, 10 Ekim 1979 tarihli komisyon kararı, DR 17, sayfa 119; ve ayrıca Plattform "Ärzte für das Leben" v. Avusturya, 21 Haziran 1988 tarihli karar, A serisi no. 139, sayfa 12, paragraf 32 ve 34.

[55] İbid, paragraf 37

[56] Balcik v. Türkiye (2007), paragraf 49, 52. Ayrıca bkz Ashughyan v. Ermenistan (2008), paragraf. 90

[57] Kılavuza göre toplantıların önceden bildirim gerekliliği genel bir kaide olarak değil, ancak sadece bildirimin amacının kamu düzeninin ve güvenliğinin sağlanması ve diğer kişilerin haklarını ve özgürlüklerini korunması amacıyla devletin gerekli tedbirleri almasını sağlamak için uygulanmalı." Bkz. AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi, *AGİT Barışçıl Toplanma Özgürlüğü Kılavuzu*, 2010 http://www.osce.org/odihr/73405?download=true

[58] İbid. İlke 4.1. Bildirim

[59] In English version – summary text of Articles 6, 7 and 22 Full text available in Turkish at http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2911&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0

[60] Bkz. AGİT Kılavuzu'nun 2/4 paragrafına göre yasal kısıtlamaların geniş bir şekilde uygulanması, aşırı kapsayıcı olabileceğinden ve her olayın kendine özgü koşullarını göz önünde bulunduramayacağı için, orantılılık testini geçememektedir. AGİT, *Barışçıl Toplanma Özgürlüğü Kılavuzu*, 2010. http://www.osce.org/odihr/73405?download=true

[61] Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 23. Maddesi şöyledir: a) 9. ve 10. Madde hükümlerine uygun biçimde bildirim verilmeden veya toplantı veya yürüyüş için belirtilen gün ve saatten önce veya sonra; b) Ateşli silahlar veya patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar,boğma teli veya zincir gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler ile yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleriüzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılma ve kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanarak, c) 7. Madde hükümleri gözetilmeksizin, d) 6. ve 10. Maddeler gereğince belirtilen yerler dışında, e) 20. Maddedeki yöntem ve şartlara ve 22. Maddedeki yasak ve önlemlere uyulmaksızın, f) 4.Madde ile Kanun kapsamı dışında bırakılan konularda kendi amaç, kural ve sınırları dışına çıkılarak, g) Kanunların suç saydığı maksatlar için, h) Bildirimde belirtilen amaç dışına çıkılarak, i) Toplantı ve yürüyüşün 14, 15, 16, 17 ve 19. Maddelere dayanılarak yasaklanması veya ertelenmesi halinde tespit edilen erteleme veya yasaklama süresi sona ermeden, j) (Değişik: 2/3/2014-6529/9 md.) 12. Madde gereğince toplantının dağılmasına karar verilmesi hâlinde, k) 21.Madde hükmüne aykırı olarak, l) 3. Maddenin 2'nci fıkrası hükmüne uyulmadan, yapılan toplantılar veya gösteri yürüyüşleri Kanuna aykırı sayılır.

[62] 28/1 Madde– Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleyen veya yönetenlerle bunların hareketlerine katılanlar, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

[63] 2013/965 sayılı 23 Kasım 2013 tarihli iddianame ve 2013/2048 sayılı, 24 Aralık 2013 tarihli iddianame

[64] 2013/17033 sayılı, 17 Eylül 2013 tarihli iddianame

[65] 2013/3594 sayılı, 4 Aralık 2013 tarihli iddianame

[66] 32/1 Madde – Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanlar, ihtara ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçu, toplantı ve gösteri yürüyüşünü tertip edenlerin işlemesi halinde, bu fıkra hükmüne göre verilecek ceza yarı oranında artırılarak hükmolunur.

[67] 2013/18441 sayılı 8 Kasım 2013 tarihli iddianame

[68] Bkz. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri uyarınca açılan davalar, sayfa 19'dan itibaren.

[69] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor,* sayfa 15-34 ve sayfa 41

[70] 2013/93 sayılı 26 Temmuz 2013 tarihli iddianame

[71] 2013/93 sayılı 26 Temmuz 2013 tarihli iddianame

[72] 2013/37560 sayılı, 27 Haziran 2013 tarihli iddianame.

[73] Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: İfade özgürlüğünün tam zamanı*, Mart 2013, sayfa 13-14

[74] 2013/20531 sayılı ve 4 Aralık 2013 tarihli iddianame.

[75] New York Times, 17 Haziran 2013

[76] 16 Eylül 2013 tarihli 2013/512 no'lu iddianame

[77] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor,* Ekim 2013, s. 46-50

[78] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor,* Ekim 2013, s. 47

[79] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor,* Ekim 2013, s. 47-48

[80] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor,* Ekim 2013, s. 48

[81] Sağlık Bakanlığı'ndan Türk Tabipler Birliği'ne gönderilen 18 Haziran 2013 tarihli, 23824201 no'lu yazı.

[82] 6 Aralık 2013 tarihli 2013/20645 no'lu iddianame

[83] Hürriyet, *Başbakan Erdoğan havalimanında halka seslendi,* 10 Haziran 2013. http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23470929.asp [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[84] Sözcü, *Dolmabahçe'de fatura imam ve müezzine,* 21 Eylül 2013, http://sozcu.com.tr/2013/gundem/dolmabahcede-fatura-imam-ve-muezzine-375608/ [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi], Hürriyet, *Dolmabahçe Camisi'nin imam ve müezzini gitti,* 21 Eylül 2013. http://www.hurriyet.com.tr/gundem/24756039.asp [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[85] New York Times, *Turkey Doctors Say Police, Govt Harassed Them*, 9 January 2014. Available at http://www.nytimes.com/aponline/2014/01/09/world/europe/ap-eu-turkey-doctors-under-

fire.html?partner=rss&emc=rss&_r=0 [accessed on 19 May 2014]

[86] Sağlık Bakanlığı, Belge no: 11045126/641.03.01/2014.4978.2231 ve AS/49

[87] Sağlık Bakanlığı, Belge no. 11045126/641.03.01/2014.4978.2231

[88] 2013/63 sayılı karar ve 2013/61 sayılı karar, 26 Aralık 2013

[89] 7 Mayıs 1987 tarihinde yürürlüğe giren 3359 no'lu kanunun 46. Maddeye göre "Sağlık hizmeti sunumu ile ilgili tüm iş ve işlemler Sağlık Bakanlığınca denetlenir." http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/01/20140118-1.htm (19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[90] UN News Centre, *Turkey: UN, global experts warn against criminalizing independent medical care in emergencies,* 9 Aralık 2013. https://www.un.org/apps/news//story.asp?NewsID=46695&Cr=turkey&Cr1=#.U2j0oXf3Fkh [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[91] Bianet, *Hastalara İzinsiz Yardım Eden Doktora Ceza*, 28 Haziran 2013. http://www.bianet.org/bianet/saglik/148052-hastalara-izinsiz-yardim-eden-doktora-ceza [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[92] Bianet, Başbakan Üç Ayda İfade Özgürlüğü İhlallerinde Başrolde!, 2 Mayıs 2014. http://www.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/155378-basbakan-uc-ayda-ifade-ozgurlugu-ihlallerinde-basrolde [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[93] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor,* Ekim 2013, s. 49

[94] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor,* Ekim 2013, s. 50

[95] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor,* Ekim 2013, s. 50

[96] 28 Şubat 2014 tarihli ve 2014/3115 no'lu iddianame ve 20 Ağustos 2013 tarihli ve 2013/135 no'lu iddianame.

[97] 9 Aralık 2013 tarihli, 2013/19565 no'lu iddianame. Davanın ayrıntıları için bkz. Uluslararası Af Örgütü, *Twitter Duruşması,* 18 Nisan 2014. http://amnesty.org.tr/icerik/34/1290/twitter-durusmasi

[98] Bkz. Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye'de Twitter hâlâ kapalı ve internet özgürlüğü konusunda verilecek mücadelenin sınırları çiziliyor,* 25 Mart 2014. http://amnesty.org.tr/icerik/34/1280/turkiye%E2%80%99de-twitter-h%C3%A2l%C3%A2-kapali-ve-internet-ozgurlugu-konusunda-verilecek-mucadelenin-sinirlari-ciziliyor

[99] Uluslararası Af Örgütü,*Cumhurbaşkanı Gül kısıtlayıcı internet yasası değişiklerini veto etmeli,* 12 Şubat 2014, http://amnesty.org.tr/icerik/34/1099/cumhurbaskani-gul-kisitlayici-internet-yasasi-degisiklerini-veto-etmeli ve *Cumhurbaşkanı'nın önerdiği internet yasası değişiklikleri hakkında görüşümüz*, 27 Şubat 2014, http://amnesty.org.tr/icerik/34/1259/cumhurbaskani

[100] Radikal, *Gezi'ye destek veren öğretmenleri meslekten attılar*, 17 Mart 2014. http://www.radikal.com.tr/turkiye/geziye_destek_veren_ogretmenleri_meslekten_attilar-1181640 [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[101] Ajans 32, *11 Devlet Memuruna Gezi Soruşturması,* 3 Kasım 2013. http://www.ajans32.com/11-devlet-memuruna-gezi-sorusturmasi-18268h.htm [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[102] Eğitim Sen, *Gezi Parkı Eylemleri İçin Kamu Emekçilerine Soruşturmalar Sürüyor,* 10 Ekim 2013. http://www.adanaegitimsen.org.tr/index.php/component/content/article/81-sendika/1403-gezi-park-eylemleri-cin-kamu-emekcilerine-soruturmalar-suerueyor [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[103] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor, s.19*

[104] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor, s.36*

[105] Uluslararası Af Örgütü, *Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor, s. 35*

[106] *Oya Ataman v. Türkiye* davasında (Başvuru no: 74552/01, Karar tarihi: 5 Aralık 2006), mahkeme barışçıl toplanma hakkının ihlal edildiğine kanaat getirdi (AİHS 11. madde).

[107] Oya Ataman davaları grubu ile ilgili Türkiye hükümeti tarafından gönderilen yazı, 17 Eylül 2013, 18. paragraf

[108] Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 24. Maddesi. Yasadaki bu soruna Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne gönderilen raporda da değinildi.

[109] 13 Mart 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6529 No'lu yasa. Yapılan değişikliklerle Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 6, 7, 11, 12, 13, 23, 24, 28, 35, 36 maddeleri değiştirildi ya da yürürlükten kaldırıldı.

[110] İçişleri Bakanlığı 2013/28 No'lu Genelge

[111] İçişleri Bakanlığı 2013/33 No'lu Genelge

[112] Uluslararası Af Örgütü,*Ankara'daki protestolarda gösterici öğrencilere yönelik aşırı güç kullanımını durdurun,* 31 Ekim 2013, http://amnesty.org.tr/icerik/34/1023/ankara%E2%80%99daki-protestolarda-gosterici-ogrencilere-yonelik-asiri-guc-kullanimini-durdurun

[113] Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye Berkin Elvan'ın ölümünün ardından temiz bir sayfa açabilir mi?,* 13 Mart 2014, http://amnesty.org.tr/icerik/34/1271/turkiye-berkin-elvan

[114] Radikal *Son gaz fişeği mağduru: İstiklal Caddesi'nde emekçi*, 14 Mart 2014 http://www.radikal.com.tr/turkiye/son_gaz_fisegi_magduru_istiklal_caddesinde_emekci-1181274 [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[115] Uluslararası Af Örgütü,*Türkiye yetkilileri 1 Mayıs'ta barışçıl toplanma hakkına saygı duymalı,* 28 Nisan 2014. http://amnesty.org.tr/icerik/34/1294/turkiye-yetkilileri-1-mayis

[116] Bianet, *Erdoğan Kadıköy'e son kez 'izin' verdi,* 22 Nisan 2014. http://www.bianet.org/bianet/toplum/155151-erdogan-kadikoy-e-son-kez-izin-verdi [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[117] Radikal, *İstanbul Valiliği'nden Taksim için 'son' açıklama,* 30 Nisan 2014. http://www.radikal.com.tr/turkiye/istanbul_valiliginden_taksim_icin_son_aciklama-1189421 [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[118] 1 Mayıs eylemlerine polis müdahalesi ile ilgili olarak bkz. Radikal, 25 Nisan, *1 Mayıs'ta İstanbul'da 39 bin polis görevde,* http://www.radikal.com.tr/turkiye/1_mayista_istanbulda_39_bin_polis_gorevde-1188699 [19 Mayıs 2014 tarihinde erişildi]

[119] Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: Çevik kuvvetin 1 Mayıs gösterilerini bastırmasını kınıyoruz,* http://amnesty.org.tr/icerik/34/1311/cevik-kuvvetin-1-mayis-gosterilerini-bastirmasini-kiniyoruz

DESTEKLEMEK İSTİYORUM

İSTER GÜNDEMDEKİ BİR ÇATIŞMADA, İSTER DÜNYANIN UNUTULAN BİR KÖŞESİNDE OLSUN, **ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ**, HERKES İÇİN ADALET VE ÖZGÜRLÜK TALEBİYLE KAMPANYA YÜRÜTÜYOR VE DAHA İYİ BİR DÜNYA YARATMAK İÇİN KAMUOYU DESTEĞİ SAĞLAMAYA ÇALIŞIYOR

SİZ NE YAPABİLİRSİNİZ?

Dünyanın her yanından aktivistler, insan haklarını hiçe sayan güçlere karşı direnmenin mümkün olduğunu gösterdiler. Siz de bu hareketin bir parçası olun, insan hakları ihlallerine karşı mücadele edin.

- Uluslararası Af Örgütü'ne katılın ve dünya çapında insan hakları ihlallerini önleme mücadelesinin bir parçası olun. Bir değişim yaratmak için bize katılın.
- Uluslararası Af Örgütü'nü desteklemek için bağış yapın.

Hep birlikte olursak sesimizi duyurabiliriz.

☐ Uluslararası Af Örgütü'ne üyelik ve destek konusunda daha fazla bilgi almak istiyorum.

Isim

Adres

tel

e-posta

Lütfen bu formu Uluslararası Af Örgütü Türkiye şubesine ulaştırın.

Dünyanın her yanındaki Uluslararası Af Örgütü şubeleri için adresimiz:
www.amnesty.org/en/worldwide-sites
Ülkenizde bir Uluslararası Af Örgütü şubesi yoksa, lütfen formu aşağıdaki adrese iletiniz.

Amnesty International, International Secretariat, Peter Benenson House, 1 Easton Street, London WC1X 0DW, United Kingdom

YARALAR AÇIK, ADALET HALA YOK

GEZİ PARKI EYLEMLERİNDEN BİR YIL SONRA

Gezi Parkı eylemlerinin Türkiye genelinde acımasızca bastırılmasının ardından bir yıl geçti. Eylemler duruldu, ancak hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullanan polisler hala adalet önüne çıkarılmadı ve yetkililerin Gezi hareketini cezalandırma çabaları devam ediyor.

Eylem alanlarında 8,000'den fazla kişinin yaralandığı bildirildi. Barışçıl gösteriler engellendi, polis gösterileri dağıtmak için hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullandı ve binlerce kişi gözaltına alındı. Yargılanma riski ile karşı karşıya olanlar ise, gücünü kötüye kullanan polisler değil, sadece haklarını kullanan göstericiler.

Yetkililer eylemlere katıldıkları ya da eylemleri destekledikleri için 5,000'den fazla kişi hakkında dava açtı. Yaralı göstericileri tedavi eden doktorlar ve sağlık kuruluşları yargılandı. Sosyal medya kullanıcıları hakkında eylemlerle ilgili bilgi ve fikirlerini paylaştıkları için dava açıldı.

Polislere karşı sadece dört dava açılmışken, idari ve adli soruşturmalar ya tıkanmış durumda ya da sonuçlanmadan kapatıldı. Barışçıl gösteri hakkı engelleniyor ve göstericilere karşı polis şiddeti aynı şekilde devam ediyor.

Bu rapor, Türkiye yetkililerini Gezi Parkı eylemlerine katılan ya da Gezi hareketini destekleyen kişilere karşı açılan davalara ve adil olmayan yargılamalara son vermeye çağırıyor, ihlallerden sorumlu polislerin adalet önüne getirilmesi ve göstericilerin korkmadan haklarını kullanabilmeleri için tavsiyeler içeriyor.

İndeks: EUR 44/010/2014
Haziran 2014
amnesty.org.tr

AMNESTY INTERNATIONAL